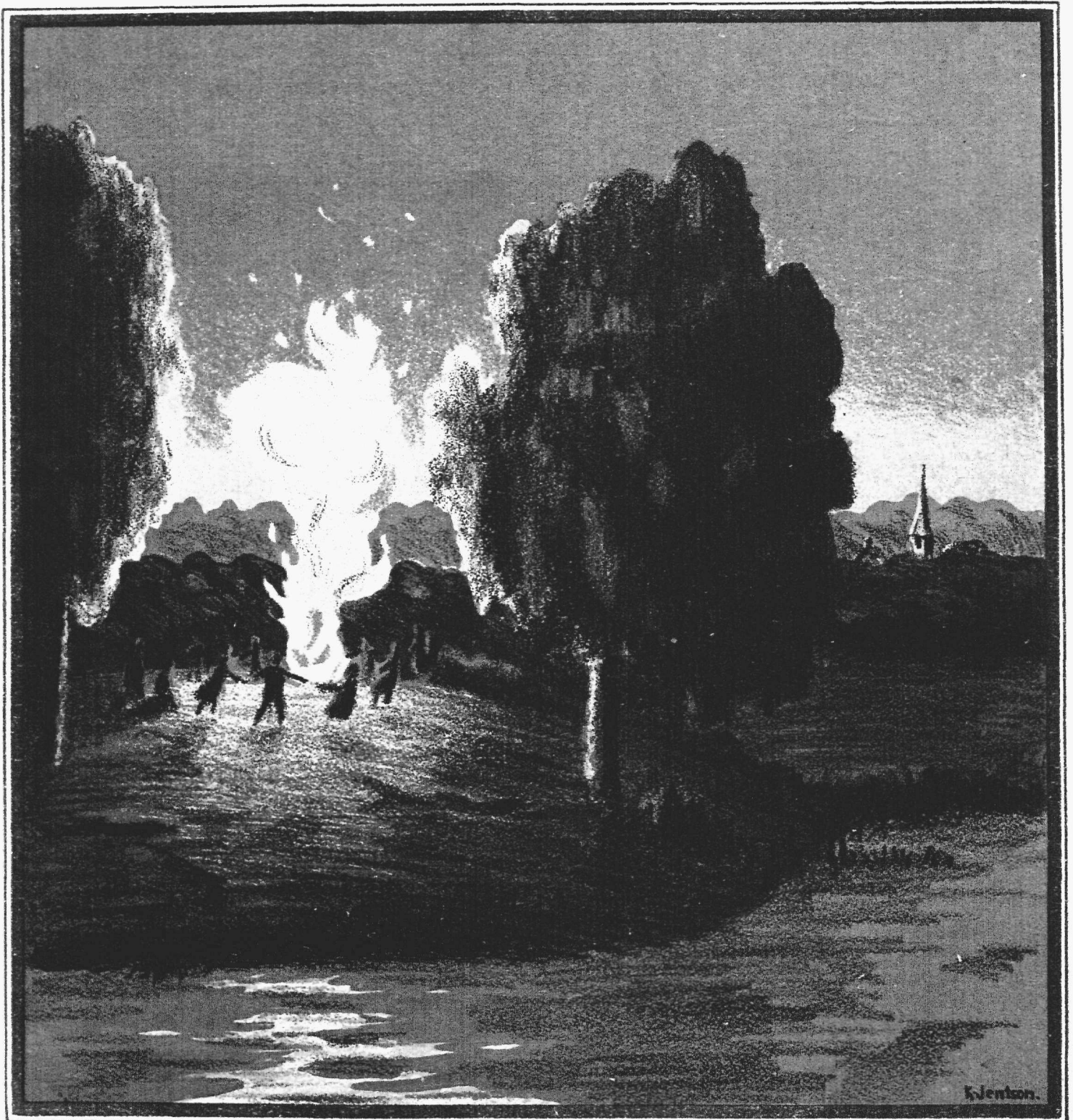

ADU

Nr. 25.

23. Juuni 1923.

DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI

HAAPSALUS, KARJA T. 3.

J. SAAR

NAROOVA - JÕESUUS,
MEREKÜLA TÄNAV 32.

TALLINNAS, NARVA MAANTEE NR. 19.

ALATI SUURES VALIKUS ELEGANTSSED VIIMASTE
MOODIDE JÄRELE VALMISTATUD DAAMIDE KLEIDID,
KOSTÜÜMID, MANTLID, PLUUSID JNE.

VALMIS JA TELLIMISTE JÄRELE, TÖÖ OSAVATE MEISTRITE JÄREL-
VALVEL, KIIRE JA KORRALIK. HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus «PÄEVALEHT»

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võima-
lusiega sisseseatud

trükkida

Kõige suuremad ja täie-
likumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid
ja ladumasinad. Kõige
miimekesisem trükitäh-
tede valik j. n. e. j. n. e.

Litograafia

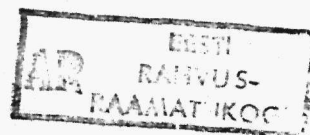
Offsettrükk

Kõige täielikum, mood-
sate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata
hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu
graafilisi töid ja võib
sellel alal oma täiesti
uue sisseseade tõttu pa-
remate väljamaa selle-
kohaste ettevõtetelega
-- tulgesti võistelda --

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKAIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÖNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

Dr. K. A. HERMANNI PÄEVARAAMAT.

3

Juuli 1870.

1. Juulini. Tulin siis jälle wabriku tagasi, kus ma kunni 4. selle kuu pääwani jäin ja hakasin siis jälle Põltsama poole tagasi tulema.

Rõika wabrik, Hamelungi päralt, Paale jõe kaldal, oli enne üks neist suurematest klaaswabrikust ilma. Mitme wooride kaupa wiidi aastas klaasi Peterburgi ja mujale linnadesse, Saksamaale ja koguni Ameerika maale; aga nüüd on see wabrik koguni waesuse sisse sattund, sest et üks suur saksamaa meister, kes seda wabrikut weel parema korra pidi saatma, teda koguni ärarikkus ja häwitas ja nimetud wabriku peremehe Amelungi koguni waeseks tegi. — Wabriku koht on isi kaunis ilus. Põltsama poolt sisseminna wiib suur maantee wabrikust läbi. Mõlemil pool teed seiswad korrajärele wabriiklaste majad. Teinepool otsas seisab Amelungi oma maja, mis ehk kül puust tehtud siiski kaunis tore hoone on. Wäga ilusat peegli klaasist aknad ja aed nende ees, ja aias seiswad sambad, kelle peal klaasist kuulid seiswad, annad hoonele ilusat tegumoodu. Wasakut kät maanteed majade taga jookseb ülemal nimetud Paale jõgi, kelle ääres ja sees, al pool wabrikut, ilusat saarikud on, kus wabriiklased ujumas käi. Saarikud tulewad sest, et seal Paale jõgi oma wet mitmesse ojakesse ärajaotab. Iga saariku peal kaswab ilus kõrge lehkaw mets, kelle al puhastud uulitsad ja istumise pingid igäuhele sinna jäämist armsaks teewad.

5. Se oli üks pühapääv, sain ma Beer-
manni emanda kääst kirja, mis õpetaja Maurach
mulle oli kirjutanud, sest et ta sellel ajal, kui
ma wabrikus olin, Saksamaale oli sõitnud. Selle

kirja sees keelab ta mind koguni ära Peter-
burgi minemast, mis mulle aga koguni meele
järel ei ole, sest et ma hea meelega sinna
tahaksin minna. Mo nõu on, seal ennast Wene
keele sees kaugemale wiia ja kui õn on, ka
weel muud tarkusi juure õppida, mis mul siin
Põltsamal mitte wõimalik ei ole. — — —
Nõnda läks kuu mööda ja mina ei saanud ega
saanud Põltsamaalt ära tulla.

August 1870.

7-mal selle kuu pääwal hakkas mo õpetus
jälle peale ja kestis wanamoodi kuni selle aasta
lõpuni.

September

11-mal pühitsesin oma sündimise pääwa, kus
mulle mo koolilapsed ka pisukeisi kingitusi tõid.

Oktoober

18-mal pühitsesime lauluseltsi „Palonia“ alus-
tuse pääwa, kus ka mina liikmeks heitsin. Seal
lauldakse kül Saksakeeli laulusid, aga siiski
lubatakse ka pärastpoole Eestikeeli laulda. 22.
andsime kontserti juba, sest et me ka jo enne
alustuse pääwa mitukorda olime koos olnud.

November

Kuu hakul saadeti Saaremaalt üks kiri, mis
mind sinna parokiali koolmeistriks kutsus, aga
et mina weel wäga noor olin ja üks teine wanem
saada oli, see pärast jäin ma sest kohast jälle
ilma. Seepeale tuli jälle üks kiri, mis mind
Pihkwa koolmeistriks kutsus; kui aga ka sinna
minu wanudus sai teada antud, siis põlati ka
sinna mind nooreks.

Detsember 1870.

Nüüd ei wõinud ma muud midagi enam teha,

kui wõtsin nõuaks „Peterburgi“ minna, kust ka selle waheaja sees üks kiri oli tulnud, mis mind sinna käskis tulla; sest Põltsamale ei wõinud ega ka tahtnud ma enam jääda. Kallid Jõulupühad tulid ka pia kätte ja ma sain palju kingitud, nõnda et mo meel üsna rõõmus on.

Jaanuar 1871.

Jah, üks aasta on jälle möödas ja teine seisab ees. Jumal isi tiab, mis mul ees seisab. Niipalju ma aga tian, et ta üks suurde muutmiste aasta minule saab olema. Aidaku se armuline Jumal mind jälle edasi oma suure armu ja halastuse läbi. Tema hooleks tahan ma ennast koguni anda! Tehku Tema minuga nii kui Ta arwab! —

Uue aastapäaw läks rahuliste mööda.

Laupäaw sel 2. tulid Põltsama koorilauljad ja pasunapuhujad Beermanni juure kokku ja nüüd õppisime kõik laulud ja mängud weel wiimast korda üle, sest teisel pääwal s. o. 3. oli piale Jumalateenistust pidi konsert olema, mis ka nõnda sündis. Kozertis lauldi laulud mitmest kuulsast meistritest, isiäranis aga kaks neist olid kõige ilusamad, nimelt Mozarti Ave verum corpus ja Händli Neist käib wälja hial Messias oratorium nr. 39, keda mõlemid ma kirikuorelitega ligimängisin; piale seda Horschelmanni Au olgu Jumalale kõrges, kellele minust komponeeritud kaasmäng pasunatega ligimängitud sai. — Teisel pääwal, se oli esmapäaw 4. mal pidi sesama konsert Sagsa rahwale antud saama. Õnnetuseks aga oli selle pääwa õhtul üks tantsuõhtu Pajosis, misläbi kõik ümberkaudsed mõisnikud tulemata jäid, ja meie mõned hinged arwamata, üsna tühja kirikule konserti andsime. — Piale konserti pidin juba ära reisimise piale mõtlema, mis eesseiswal ööl kella 2 aal jo pidi sündima. Kui lõuna söödud oli, siis lägsin esite Lustigi juure Jumalaga jätma, kus ma sagedaste klawerit mängimas käisin ja igakord lahket wastu wõtmist leidsin. Aga sial ei olnud isandat ega emandat kodu, waid ügisi se lahke ja sõbralik mamsel Elise, kus minuga sagedaste ühes oli muusizeerinud. Ta soowis mulle palju tuhat terwisid ja nõnda lahkusin sest majast, wõib olla igaweste, ehk ka kauaks ajaks. Sialt tulin tagasi ja lägsin pastori juure, kelle käest hiatunnistuse ligisain. Ka siin oli Jumalagajätmine õige südamlilik ja lahkumine mo armsast hingekarjatses, kes minu eest palju hoolt mo nooruses kandis ja tema prouast üsna raske. Nüüd tulin Beermanni juure jälle tagasi ja pakkisin omad asjad tshumadani sisse. Senikaua oli öö kätte jõudnud. Isa ja ema lägsid ka kodu, sest nad olid kõige se pääwa Beermanni juures; lubasid aga kella 2 ajaks ööseks jälle tagasi tulla. — Isasaunakesest olin juba eila Jumalagajätmist

wõtnud. Oli hale kül. Nuttes andsin oma weikse wenna Mikule ja õe Annale suud ja astusin siis tua uksest wälja. Tee pial Põltsama poole waatsin weel nutuga mitukord tagasi mõeldes: Ei tia, kallis isamaja, kas ma sind weel elu sees näen wõi mitte, se on kõik Jumala käes. — Hia kül, se oli eila, mis ma eilase pääwa kohta olin unustand kirjutada. — Waheajal oli kel üheksa lõõnud ja mina lägsin lauluseltsi Palõnia lokaali, kuhu mind jumalagajätmiseks oli palutud. Sial olid kõik kaasliikmed koos, nende sias ka wana auuwäärt Põltsama köster Wilberg. Õlut olid laulusõbrad rohkeste ligitoonud ja keegi ei wõi imeks panna, kui mõnigi klaas minu terwiseks kokkulöödi. Pialeseda „tranken wir Brüderschaft“ ja nimelt esiteks elementarkoolmeistre Pärniga, seepiale Beikmanni Apteekriga, siis Gustaw Blumfeldiga, kes kaupmees oli ja siis Karl Wilbergiga, noor parokiali koolmeister Kolgast. Nüüd tuli ka lahkumise tund kätte. Igaüks lauljatest wõttis ühe kirju latre kätte ja üks wõttis Palonia lipu. Pärn ja Blumfeld wõtsid teine teinepoolt minu käest kinni ja nüüd lägsime Jumalagajätmise laulusid lauldes läbi Põltsama kuni Beermanni maja ette. Sial jätsime üheteisega südamliku suuandmisega üheteisega Jumalaga ja iga üks läks kurwameelega oma koju. Mina lägsin ülesse tuppa ja wisasin ennast woodisse, arwates natuke puhata, aga uni ei tulnud piale. Mitmesugused mõtted käisid mo piast läbi. Ma mõtlesin oma wanemate piale, kuda nemad ka edasi saawad, kui mina ära lähän. Minust kül neile suuremat abi ei olnud, siiski olin ma ometigi nende armas laps, keda nad tihti waatama tulid, aga mis nad edespidi mitte enam ei wõi teha. Ma mõtlesin oma weikse õe piale, kes koolis käib, aga kellel wäga kõwa pia näitab olema. Õnneks lubas tale Beermann prii kooliõpetust, mis mind ülewäga rõõmustab. Korruga koputadi altukse külge. Ma läksin maha ja waata, kolm minu noort sõpra olid mind weel korra waatama ja jumalagajätma mooga tulnud, need olid: ülemal nimetud Karl Wilberg, Arthur Wilberg ja rätsep Birk üks üsna ontlik inime. Arthuri ja Birgiga tegin suuandmisega „sinasõprust“. Ma lägsin neid weel natukemaad saatma. Jumalagajätmise juures ütles Karl: Põltsama on seda suurt kunstnikku üleskaswatand. Sest tema arwas, et minust üks suur ja kuulus mees Peterburis saaks. Oh walearwamine!! Ei wõi wist minust enam ühtigi saada, sest ma olen juba liiaks wana. Jah, ei ma tahaks kuulsat nime ega ühtigi, kui ma aga oma waese Eestirahwa hiaks midagi jõuaks teha. Selletarwis lähäb aga paljuenam tarwis, kui üks waene priwaat-elementarkoolmeister mõistab ja minul seda jõudu ei ole, et ma ennast weel edasi kooli-

taksin. Kui Jumal, kelle piale ma loodan, mind aitab, siis wõib ehk weel midagi sündida. — Nüüd heitsin uuesti jälle woodisse, aga ei uinunud mitte magama, kuni kel 2 löi ja sulane Hants hobusega sial oli. Siis tõusin ka mina ülesse ja walmistasin ennast reisile. Mo wanedamad aga ei olnud weel mitte sepärest pidin weel. Need tulid ka pia ja nüüd oli lahkumise tund kää. Enne seda aga wõttis Beermann mo seieajane peremees ja teine isa, kellega meie wäga hästi selle aja sees oleme läbi saanud ja kes mind ikka on armastanud ei mitte selle piale waadates, et ma teda mitu korda rängaste olen kurwastanud, piibli raamatu kätte ja luges 19 Taweti laulu, mis tõeste üks kuldne õpetus ühe noore inimesele on. Seepiale pidas ta minule tühte manitsust, kus sees ta mind palus isaliku armastusega Issandale truiks jääda ja tema käskumööda elada ja mulle meeletuletas mo ametiraskest kui koolmeister. Ta ütles ka, kuda ma nüüd nagu isamajast laia ilmapiale wälja astun, kus mitmed kiusatuse tuuled mo piale saawad puhuma, et ma siisgi Jumalast ei wõtaks taganeda. Nüüd heitsime kõik põlwili maha ja Beermann palus kõigest südamest Issandat minu eest. — (Jah, ütlen ma, kül se on üks armas asi, kui inime Issandale truiks jääb, aga ma pian häbiga punastades omad silmad mahalööma, sest ma tunen: ma põle mitte truu olnud, waid oma Issandat ja Önnistegijat ikka jälle uueste oma patutegudega kurwastanud.) Nüüd oli kõik walmis ja silmapilk oli tulnud, kus ma, kas igawesti ehk ka kauaks ajaks oma isamaalt ja kodupaigast pidin wäljaminema. Kibe oli se lahkumine kül. Kaua aega hoidis Beermann minu kaela ümbert kinni ja meie nutsime mõlemad. Seepiale andsin tale ja ta emandale südamelikult suud ja nüüd lahkusin. Mo wanemad tulid mind weel Põltsamaalt läbi saatma. — Kui me kiriku ligidalle olime saanud, siis andsin wanematele suud, kes minu lahkumise üle wäga kurwad olid. Mo ema nuttis wäga palju, oh wäga palju! — Jah, Jumal andku, et ma kui heapoeg jälle ükskord wõeraltmaalt tagasi tuleks! Tema andku ka, et ma oma waesid wanemid pea wõiks aidata!

Dr. K. A. Hermann vanemad.
Isa Mihkel Hermann (1811—1893) ja vöörasema.

Nüüd istusin saani piale ja pea seisin wana ammu tuntud Põltsam selja taga. Jah:

Jää Jumalaga isamaa,
jää Jumalaga nüüd!
Nüüd wõeramaale lähän ma,

— — — — —
Sest ma laulan kurwa meelega
Suu-, südame ja keelega:
Jää Jumalaga nüüd!

So taewas, põllud heinamaad,
oh kallis isamaa!

Mull' palju rõõmu tegewad,
oh k. .:

Jumal teab, et ma sind ar-
[mastan
Ja siisgi lahkuma s'ustpean:
Jää Jumalaga nüüd!

Sa, armas jõgi saadad
[mind,

jää Jumalaga nüüd!
Et lahkun, se teeb kurwaks
[sind,

— — — — —
Orust sammeldanud kiwi
[pialt
Sialt tõstan wiimist korda
hialt:

Jää Jumalaga nüüd!

Kümme wersta Põltsamaalt, Adaweres, Eduardi koolis, Treu juures pidasin kinni, kus ma ka weel kohwi jöin ja sialt rahwast Jumalaga jätsin. 15 wersta Adaweres, Kästukonnas, pidasin ka weel kinni, kus mõisarentnik ka minuga tutaw oli ja jätsin, pärast seda kui ma ka sial kohwi

olin joonud Jumalaga.

Jumalaga, adee, Jumalaga!! —

Õhtuks jõudsimme Lehtmedsa mõisa, kus mõisarentnik Rose ka minuga enne tutwaks oli saanud. Seal magasime ööd ja teisel hommikul läks Hants sealt tagasi, (See oli just Kolmekuninga pääw) ja Rose wiis mind kuni raudtee peale, mis sealt weel 12 wersta kaugel oli. Olgu tuhandeks terwe! Nüüd läks mis wurinal raudroobaste peal Peterburgi poole, kuhu mina õhtuks jõudsin. Kel oli 11 kui ma onkli tuppä tulin. Mo wend Jakob wõttis mind südameliku suuandmistega wastu nisama ka mo onkel. Seal olid kaks kohta mul saada: üks Pinssleri, waestelaste isa juures ja teine Ingliskooli peal, kus mo wend Jakob koolis käis. Oma onkli nõuandmise peale wõtsin wiimatse wastu, sest et ma seal onklile Jakobi kaswatamise

juures wõisin abiks olla. — Aga sial ei saanud nad (koolieestseisjad) minu palga siadmise ja mitte ni ruttu korda ja ma pidin weel kaua ootama, enne kui ma ametisse sain. Praegu

kui ma seda kirjutan, ei ole ma weel mitte ametis, waid saan alles Inglisse kooliõpetaja väljaütlemise järele ja praegu on jo esimene Feebruar. (Järgneb).

SEITSMESAJA AASTA EEST.

Tallinna piiramine 1223. aastal.

EESTI VABADUSSÕJA VIIMASE JÄRGU ÕNNETU PÖÖRE.

Teatavasti läks sakslastel meie maa ära- võitmine esialgul kaunis kergesti; liivlaste juures murti vastupanek mõne aastaga, lätlaste juures sündis Saksa võimu alla minek otse mängides. Aga eestlastega pidi ligi paarküm- mend aastat õige rasket võitlust peetama, enne kui sihile saadi. Ja tõenäilik on, et tagajärg teine oleks tulnud, kui Eestis seisukorra häda- ohtlikkusest kohe algul õieti aru oleks saa- dud. Kuid see puudus — otse eelmainitud riik- luse killustuse tõttu. Eestlased ei astunud võõ- raste vastu (kes endaga juba ka oma alama- teks saanud lätlased ja liivlased ligi töid, nii tugeva jõuga tulid) mitte välja t ä i e ja ü h i s e võimuga, vaid võitlesid nendega maakondade kaupa (vahest küll mitmed üheskoos) ja lask- sid end nii järk-järgult alla heita. Esiti Lõuna-, siis Lääne- ja Kesk-Eestis, viimati võeti käsile Põhja-Eesti. See lahkmeelsus sai Eestile need- miseks.

Kuid isegi niisuguse võitlemisviisiga ja hoo- limata sellest, et eestlastel mitu korda veel Vene ja kord ka Rootsi poolt vaenu kannatada oli, pidid sakslased mõruda meelega ära tunda- ma, et nad ikkagi (ka oma Liivi ja Läti abiliste- tega ühes) eestlastest lõpulikult jagu ei saa, ning kutsusid sellepärast enestele appi D a a n i kuninga, kuigi juba ette teadsid, et neil see abi väga kalliks maksma tuleb. Sest Daani plaanis ei seisnud midagi vähemat, kui k o g u Eesti- maad o m a l e saada, sakslasi saagist ilma jätta. Et aga ometi selle abinõu järele haarati, tunnistab selgelt sakslaste kitsikust.

Daani abi ilmus. Põhja-Eesti sõjaväeliselt tähtsam koht Soome lahe ääres (Lindenise maalinn) tehti Daani linnana ta võimu toetus- punktiks, jätkati selle järele maa allaheitmist ka põhja poolt, kuna lõuna poolt sakslased edasi töötasid. Nõndaviisi kahe tule vahele võetult p i d i muidugi eestlaste vastupanek raugema ja tagajärjeks oli kogu maa täieline võõra võimu alla jäämine. Mannermaal sündis see juba aastal 1220.

Paar aastat hiljem painutati ka Saaremaa

Daani käsu alla. Nii siis näis võitjatel Eestis sarnane seisukord kätte saadud olevat, kui Liivis aastal 1206. Välimiselt oli rahu maal ja rahvas kuulas pealtnäha vagusalt sõna. Täht- saks tundemärgiks selle kohta, et võõras võim end siin juba kindlaks luges, on asjalugu, et maale rajatavasse kindlustusse sakslaste kõr- vale (keda teadagi siin maal napilt viibis, sest suurem osa Saksa sõjaväelastest olid ristsõdi- jad, kes alati vaheldusid, tulid ja läksid) ka eest- lasi kaitsevääks võeti. Teiseks tõenduseks on nähtus, et kui meie maa uued isandad 1221. aastal siit kaugemale kippudes juba V e n e m a a l e sõjakäigu ette võtsid, siis selleks ligi võeti mitte ainult endised Liivi ja Läti abiväed, vaid ka tublimad E e s t i suguharud, sakalased ja ugalased (lõuna-eestlased, kes juba ka Saksa valitsusega enam harjunud ja tutvunenud olid). Et Vene poolt vastupanek vähene oli, tungiti õige kaugele, üsna Novgorodi ligidale ning toodi sealt suur sõjasaak kaasa. Kodumaale jõudes läks sõjavägi laiali, aga eestlased olid õnnestanud käigust südant saanud ja käisid pä- rast veel mitu korda o m a k ä e peal Venemaal saaki saamas, nimelt enda ligikonnas, Naroova taga Vodjamaal (nüüdne Ingerimaa), mis seni sõdadest puutumata olnud, nii et seal leiti „maa täis inimesi, keda keegi enne polnud hoiatanud ja löödi rahvast suure nuhtlusega, võeti hul- gana karja saagiks jne.“

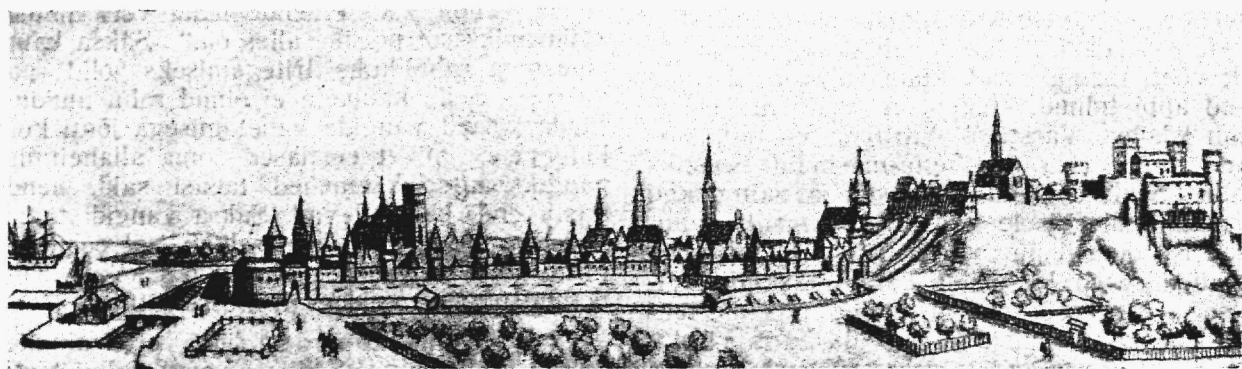
Meie maale pesitsenud võõras võim pani nõnda oma uued alamad õige pea rakkesse nii- hästi sisemiselt kui välimiselt, e n d a t u l u k s e. — Kuid sellega lõikas ta ettevaatamatult sügava- malt enda lihasse. Sest veel oli Eesti mehe- meel murdmata ja vabaduse säde eestlaste rin- nas õhkumas. Ja see sai uut õhutust otse sakslaste seltsis Venemaal sõdimas käies. Sest nemadki olid nüüd korraks jälle võidumehed, mis neid uue julgusega täitis, nad parandasid sõjasaagiga osalt eelmistel aastatel saadud kahjusid, mis aga kõige tähtsam: võitjate saks- lastega ühes sõdides õppisid nad omajagu Saksa kõrgemale arenenud sõjakombeid tunda- ma, isegi nende sõjariistu tarvitama. Ja see

andis kahtlemata hoogu kaotatud omanduse tagasipiüdmiseks.

Tagajärjeks oli, et järgneval aastal uuesti kogu Eestis vabaduslõike loitma löi, siinse võõra valitsuse korraks täiesti kukutas ning maa ja rahva jälle vabaks tegi, — kuigi ainult ajutiseks.

Uuele sõjale andis tõuget otse võitjate iha siin „puhast tööd“ teha. Mannermaa eestlased olid võitja rasket kätt mitmel puhul tunda saanud ja selle mõjul raudriide ees hirmu tundma hakanud. Veest ümbritsetud Saaremaale aga polnud seni võõrad väed ulatunud, muud kui paaril korral katseks. Selle tõttu püsis saarlaste sõjakus alles. Daani kuninga edevus, ka seda viimast vaba Eestimaa osa oma kannal alla panna, tõi täitsa vastandlise tagajärje, kui

tud vabaduselõkke uuele leegile õhutas. Sest saarlaste kergelt saadud võit süütas kohe ka mannermaa eestlaste meeli; hirmu sunnil tagasihoidud viha surujate vastu ilmus uuesti täiel jõul. Saarlased omalt poolt said hästi küll aru, et väljakihutatud võõrad asja nõnda ei jäta, vaid varem või hiljem uuesti ilmuvad, ning et neil siis üksi vastu panna võimata on. Vaja oli vabadusvõitluseks kõiki eestlasi kokku kutsuda. Selleks saadeti saadikud mannermaale, kes seal, nagu meie maa äravõitmise loos (mille Saksa preester Läti Hindrek kirjeldanud) kurvalt kõneldakse „eestlasi kõigis maakondades“ julgusele ajasid, et nad daanlaste ikke kõige jõuga maha raputaks ning ristnimete nime, millega neid kütkestatud, siit maalt kaotaks ja oma endise vabaduse tagasi

Tallinn. 1550. aasta ümber.

See on kõige vanem pilt Tallinnast; maailmareisija Oleariuse tehtud.

ta tahtis. Eestimaa äravõitmise lõpetamise ettevõttest kujunes välja kõige Eesti vabanemine.

Aastal 1222. Daani suure sõjaväe maaletulekut nähes olid saarlased küllalt nii targad, et lausa vastuhakkamisega end asjata maha tappa ei lasknud, vaid hoidsid end ilusti oma külades ja osalt metsades vagusi ning lahsid võõrastel mererannal oma tahtmise järel talitada. Need pidasid Saare rahva vagusust kindlaks allaandmise täheks, rajasid Saaresse oma toepunktiks ja valitsuspaigaks kindluse, kuhu kaitseväge ja uued maaülemad sisse paigutati, muu sõjaväega pööras kuningas koju.

Vaevalt aga vajasid tema laevade purjed lääne sõites merevoogude taha, kui juba saarlased varmalt jalul olid ja vihatud võõra valitsuse oma maalt ühe hoobiga välja pühkisid. Daani kindlus tehti maatasa, kaitseväge võis õnne tänada, et eestlastega lepingut tehes eluga välja kolida ja Tallinna tõtata võis.

See sündmus oli nagu tulelondiks, mille läige üle kogu Eesti paistis ja tuha alla mae-

võidaks, kiites, et Daani linna (Tallinna) olevat kerge ära võtta. Ja nemad õpetasid neid kiviheite-masinaid ja muid sõjariistu tegema. Siis sündis ütlemlata suur häda siin maal. Muidugi häda muulastele, sest kuigi saarlaste vaen end eriti daanlaste poole pööras, kellega neil tege mist, oli ometi päevaselge, et daanlaste maalt väljaajamise järele sedasama tuli teha ka sakslastega, kelle voli all ometi suurem osa eestlasi seisis.

Võõraste võitjate seisukord oli nüüd hoopis kardetavam kui senistel sõdimistel, kuna eestlased pikemat aega sakslaste ja daanlaste vastu viimastel aastatel isegi sakslastega koos sõdides endalegi läänemaalaste suuremat sõjakunsti olid omandanud, mida nüüd nende endi vastu võisid tarvitada. Pealegi olid Daani võimumed heas usalduses oma uute alamate vastu Harjumaal neile mõned kiviheite-masinaud kinkinud ja masinatega ümberkäimist õpetanud. Sellest kuuldes käisid saarlasedki Harju maalinnas Varbjalas neid kangeid sõjariistu

tundma õppimas, panid masinavärki hoolega tähele ning hakkisid neid siis omalegi tegema. Peagi oli saarlastel paarkümmend masinat käes, mille mõjul neil Daani kindluse ruttu äravõitmine õnnestuski.

Kõnesolevad keskaegsed sõjariistad olid omakohast nüüdsete suurtükkide eelkäijad, õige kardetavad sõdimis-abinõud. Nendega võidi mitmesaja sammu tagant raskeid kive (kuni 10-puudalisi) vaenlase pihta heita, nõnda suurt hävitust ja surma tekitada. Peale kivide pildusid need ka raudotsadega palke ja tõrvikutuld vastaste peale. Need sõjamasinad olidki sakslastele tugevaks trumbiks Eesti maalinnade, ka kõige kaugemate, äravõitmisel. Et nüüd ka eestlased neid käsitama võisid hakata, pani võõraid päris hirmuma.

Tõepoolest veeres eestlaste uuesti algatud vabadussõda kiire lökkena üle maa. Arusaadavalt võeti mannermaal, kuhu vabanenud saarlased appi tulnud, kõigepealt nõrgem Daani võim käsile. Varsti oli Varbjala võetud, kust peale muu rida kiviheite-masinaid saagiks saadi. Sealsed Daani sõjalased ja vaimulikud surmati, mille järele mujalt Harjumaalt daanlased ise oma linna varju läksid. Harjumaa vabanemise järele saadeti kähku käskjalad Virusse ja Järvasse kutsega, et seal niisama tehtaks. Ja kohe saatsid ka järvalased ja virulased Daani ametnikud ja preestrid enda juurest minema ja asusid jälle oma jalale. Muidugi heideti ka pealesunnitud ristimine ära.

1222. a. lõpuks oli Põhja-Eestis Daani valitsus täiesti kukutatud, ainult Tallinna kõvas kindluses, kuhu nüüd terved Daani sõjaväed koondunud, püsis see veel alles. Lõuna-Eestis olev tugevam Saksa võim jäi esimesest hoost puutumata. Aga juba järgneva aasta algul veeres vabaduslaine ka sinna ja tõi neidsamu tagajärgi. Esiti tõstisid mõõka Viljandi kindluses asuvad Eesti kaitsevähelased üllatasid oma äkilise pealetungimisega enda isandad, nii et need suurema vastupanekuta surmati ja Sakalamaa peakindlus jälle eestlaste kätte läks. Varmalt tõttasid võidurikkad viljandlased ka „Paala jõe äärse“ kindluse juure, võtsid sellegi ruttu ära, tungisid siis võiduhuos edasi Järva- maale ning kaotasid sealt veel alles olevad võõrad täiesti. Virtsjärvelt idapool elavad ugalased, kes sakslase kätt kõige raskemalt tunda saanud, ei tohtinud esiti end liigutada, aga kui Viljandist saadikud Tartusse ja Otepäasse ilmusid, teatades, mis mujal sündinud ja võidutäheks näitasid sakslastelt äravõetud hobuseid, riideid ja sõjariistu, algas ka seal võõraste vastu verepidu.

Kes Saksa sõjalastest, vaimulikkudest ja kaupmeestest veel alles jäänud, põgenesid Riiga. Kogu Eestimaa (peale Tallinna) oli selleks korraks vaenlastest vaba ja igalpool pöörati endiste olude juure tagasi.

Nõnda seisis Eesti 1223. aasta kevadel üli- suurel teela h k m e l. Ta ees seisis saatuslik küsimus, kas uuesti saadud vabadust alles hoida suudetakse või jälle kaotatakse. Sest päevaselge oli, et võõraste maalt väljaajamisega asi veel sugugi otsustatud polnud, vaid et need uue jõuga tagasi kipuvad ja selleks raske võitlus ees seisab. Küll katsuti korraks ka õnne võõrastega kokkulepet sobitada. Sakala saadikud läksid Riiga ja pakkusid seal sakslastele r a h u, aga eestlaste vabaksjäämise alusel, sest võõraste alla heita ei võida nad enam iganes, „kuni nende maal veel ainuski küünrapikkune poisike alles on.“ Saksa kaupmeestega rahulikuks äritegemiseks olid nad valmis. Selle kaubaga ei olnud rahu muidugi saada. Kuid vangide vahetamisega jõuti kokkuleppele, nii et eestlased oma allaheitmise pandiks antud käemehed tagasi said, nende vastu endi käes olevad Saksa vangid tagasi andsid. (Sellest kaubast selgub, et eestlased mitte kõiki nende kätte sattunud sakslasi maha polnud tapnud, vaid osalt elusse jätnud.)

Rahutegemise äpardust juba ette aimates hakati Eestis uute võitluste vastu valmistama. Mehed kutsuti sõjajalale, kindlustati kõiki maalinnu ja sakslaste ehitatud kindlusi tugevasti, harjutati hoolega kiviheite-masinate käsitamist; neid oli ordumeeste käest palju saagiks saadud ja uusi ehitati hoolsalt juure.

Koguni teistes tingimistes, kui vabadussõja algul, astus Eesti nüüd vaenlasele vastu. Ta jõud oli ühelt poolt tosina sõja-aasta jooksul küll väga palju vähenenud: maa oli mitmel korral paljaks rüüstatud, pärast maksudega kurnatud, inimesi hulgana maha tapetud, sõdijate arv suurelt kokku sulanud, kõik tähtsamad vanemad kaotatud, raskete löökide all meeled murdunud. Aga teisipidi olid kaotuste vastukaaluks nüüd ka mõnedki paremused olemas. Sõjaväeline oskus oli pika sõdimise kogemuste tõttu suurelt kasvanud, sõdimisviis täienenud ja sõjariistad paranenud; võidi ju nüüd tarvitada vastaste endi lõikavaid võitlusabinõusid. Ka tunti nüüd allajäämise hädadohtu kaugelt paremini kui sõja algul, mil sellega väga raskelt eksiti, kui mõeldi, et sakslased siia niisama ainult juhusliselt saagi saamiseks on tulnud, kui venelased, leedulased ja lätlased, kellega seni sõditud. Nüüd mõisteti, et nad siin täiesti i s a n d a t e k s kipuvad, mida sündida lasta

ei võidud. Võis loota, et Eesti nüüd ühiselt ja sihikindlalt vaenlasele vastu astub.

Väga palju tähendas ka see asjalugu, et kuna sõja algul Eesti Vene poolt mõnel korral vaenu tunda saanud, sealt nüüd vastandliselt abi ja tuge tuli. Oli nüüd ju venelastelgi sel-

enam, et neil tegemist tuli teha ainult sakslas-
tega, sest daanlased, kelle kuningas otse sel-
samal ajal kodumaal vangi sattus, löödi väe-
rinnast täiesti välja. Oleks siis sakslased
uuesti Eesti peale tulles siin kindla vastupane-
ku eest leidnud, oleks vast nende võiduiha jah-

Pasteuri ausamba avamine Pariisis.

Kuulus Prantsuse keemik Louis Pasteur sündis 1822. a., suri 1895. a. Tema tähtsamaks leiduseks on marutõve batsilluste vastu „rõugete“ panek. Sajaaastase sünnipäeva puhul mälestas teda kogu maailm. Ausamba avamine sündis suure pidulikkusega ja allegooriliku tseremoniaga: ausamba jalal loetakse pühendust suurele teadusmehele, kuna eemal naised põlvitavad.

ginud, kui pahuraks naabriks sakslased neile kujunenud, ning nii võisid eestlased nendega koguni liitu teha. Venest saadetigi sõjaväge siia, mis kindlustesse kaitsevääks paigutati. Suuremaid sõjavägesid lubati järele saata.

Asjaolude järele ei olnud siis eestlaste uus vabadussõda mitte nõnda lootusetu. Seda

tunud, vähemalt mõneks ajaks, ja vaheajal oleksid võinud uued pöörded tulla. Seisis ju Saksa võimu selja taga lõunas kardetava kõuepilvena ruttu paisuv Leedu jõud, mis hiljem ordu kaela murdis.

Kahjuks aga rikkus need head lootused ära ja ajas asja kohe algusel nurja kurblooline näh-

tus, et eestlased oma senistest kaotustest veelgi õiget õpetust polnud võtnud. Ei suudetud luua ühist, kestvat, sihi- ja järjekindlat sõjategewust, osaval ja plaanilisel juhatusel, vaid killustati oma jõudu üksikutes ettevõtetes. Ning see tõi neile hukatuse.

Põhja-eestlased pidasid oma kõige tähtsamaks ülesandeks ka viimast tükikest Eesti-maad kätte saada, kus veel võõrad pesitsesid: Tallinna kindlust, ning asusid selleks tööle. Saare, Lääne, Harju, Järva ja Viru rahva maleva ilmus „Daani linna“ ette ning „vaevas seda pika piinamisega ja masinatest kivipildumisega.“

Agenda otsata õnnetuseks ei olnud eestlastel oma ettevõttes küllalt püsivust ja agarust. Piiramine viibis kindluse kõvaduse tõttu pikale ja tüütas piirajad ära, kaitseväe väljatungimine tegi nendele pealegi palju kahju ning tekitas meelenukrust, nii et Eesti vägi piiramise katki jättis ja ära läks, oma teada arvates, et asjata oleks ennast siin vaevata, sest ega Tallinnas seisvast väetist vaenlasest enam maale kahju karta pole. Ja sellepärast jäeti Tallinn rahule, kuna ometi linna langemine piiramise jätkamisel igatahes oleks tulnud, kui mitte muidu, siis nälja tõttu, sest nagu asjad seisid, ei oleks Tallinnale Daanist mingit abi tulnud ja Riia abi poleks sinna ulatunud.)*

Tallinna piiramise äpardus rikkus kogu vabadussõja käigu ära, andis sellele halva eeltäheenduse ja tõukas ta vildakule teele, tõi nõnda paha pöörde. Otseselt polnud sellel küll mingit tagajärge, sest daanlased ei usaldanud edaspidi Tallinnast enam nina välja pista ega eestlastele mingit kitsikust teha. Selle vastu olid kaudsed tagajärjed otse hävitavad. Tallinna alt tühjalt tagasipööramine oli eestlaste sõjavaimustusele ja võidulootustele nagu külmaveehoog uimastav. Vastastele aga andis see väga suurelt julgust ja lootust Eesti uuesti allaheitmiseks, sest mõisteti, et Eestis ikkagi sihikindlalt sõda pidada ei osata. Selle peale toetudes asusidki Eesti lähemad naabrid, põlised vaenlased, lätlased, oma poolt nende vastu vaenuteele. Nad tõrjuti küll varmalt tagasi, aga varsti läks asjalugu tõsisemaks, kuna ka ordumehed oma mõõga Ugandisse kandsid, pea selle järele ka Sakalasse, kus

*) Kõnesoleval piiramise ajal viibis Toompeal olev Daani kindlus küll alles üsna „verisulgis“ oma algulises seisukorras, nagu see nelja aasta eest rutuga rajatud. Vististi olid kindluse kaitsevõrgid siis puust; alles rüütliordu ehitas nad a. 1227. kivist. Alt linnast polnud siis veel jälgegi olemas. Aga kindluse põhikuju ja ta looduslik vaade oli arvatavasti juba siis umbes samalaadi, kui seda näitab Tallinna kõige vanem alles hoidunud pilt, mis küll mitusada aastat hiljemini valmistatud.

Viljandi tagasivõitmist katsuti, mis seekord küll äpardus, aga selle vastu rüüstati jälle laialt maad ja tapeti rahvast. Õieti võõrastavalt tundub, et eestlased sellele vaenukäigule oma maale, mille vastu nad ometi ettevalmistatud pidid olema, mõjuvamat tõket ei teinud. Omajagu selgitab seda küll asjalugu, et sellekordsetes sõdimistes nähtavalt eestlastel enam kedagi nimekamat vanemat juhatajaks polnud, sest neid ei mainitagi, nagu enne. Endised tublid mehed olid langenud, uusi juhtisid polnud ilmunud.

Selle tõttu läks siis ka täiesti nurja eestlaste viimane suur sõjakäik vaenlaste maale 1223. aasta suvel, mis küll Koiva jõe alamjooksuni — Toreidasse ulatus. Kuid sealt tagasi tulles tabas Eesti malevat Ümera jõe kaldal — ligikaudu samal kohal, kus ta kolmeteistkümnepäevase eest oma kõige suurema ja hiilgavama võidu saanud — täieline hävitus, olgugi et eestlased vastaste endi tunnistuse järele julgelt ja vapralt võidelnud. Vististi oleks tagajärg teine olnud, kui nii tähtsale ettevõttele minnes kogu Eesti jõud oleks koondatud. Aga Saksa ajaraamat ütleb, et eestlaste suures sõjaväes olevat olnud „sakalased ja ugalased ligemate maakondadega.“ Nõnda ei olnud seegi kord, kus elu ja surma peal väljas oldi, eestlased ometi kõik end ühendada suutnud, vaid Põhja-Eesti mehed ning muidu agarad saarlased puudusid. Nähtavalt lepitati Põhja-Eestis sellega, et oma kodu julge oli, ega hoolitud suuremat kaugematest sündmustest. See halvas Eesti viimase võitleva maleva tegujõudu raskelt ning kui see Ümera ääres otsa sai, ei usaldatudki edaspidi enam kusagil vaenlasele avalikus lahingus vastu astuda. Ainult linnades püüti end veel kaitsta, aga et sedagi ainult kohalise jõuga tehti, mujalt abi saamata, oli kogu sõjakäik kaotusele määratud. Juba augustikuul langes kahenädalase piiramise järele Lõuna-Eesti kõvem kindlus Viljandi, selle järele „Paala äärne linn“ ning hiljem järgimööda teised. Vaheajal ilmus küll Venest suur abivägi, aga see talitas tuntud venelisel lohakusel nii loiuult, et midagi korda saata ei suutnud, ja peagi koju tagasi pööras. Hirnutatud eestlased andsid end selle järele vaenlaste väe ilmumisel igalpool suurema vastupanekuta alla. Viimaseks seisis veel (Vene kaitseväge toetusel) Tartu, aga kui ka see 1224. aasta sügisel langes, ei tohtud enam kusagil mujal kätt tõsta, vaid pöörati meeleheitel võitja võimu alla tagasi, niipalju kui üldse veel maal elu oli.

Eesti vabaduspäike läks looja ning võis alles seitsmesaja aasta järele uuesti tõusta.

H. P.

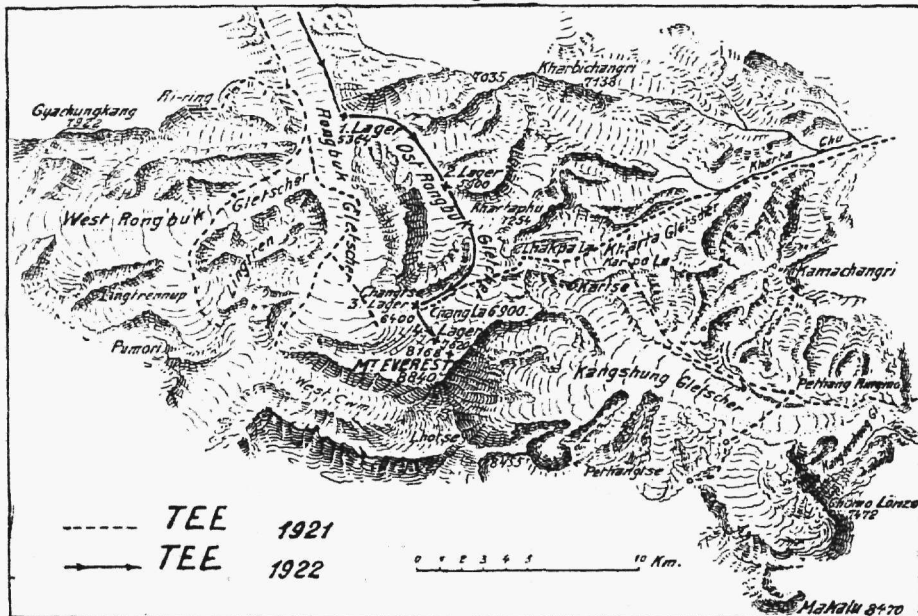
VÕITLUS TSHOMO-LUNGMA, MAAKERA KÕRGEMA MÄEHARJA PÄRAST.

WALTER FLAIG. Tõlkinud I. M.

5

Teistsugust, aga niisama kõrgemal määral omapärast pilti pakub Kangdoshung-jääliugustik, mis tungib ühest kõrvalorust pika jämeda paistetusega ja venib põiki üle kogu Kama oru nagu vägev jääne leetselg, nii et peaurust tulev Kangshung gletscheri veevool on sunnitud läbi minema selle jäävõlvi alt. Suure jäävärava kaudu läheb gletscherijõe tee koobaskäiku. Aga selle jäävõlvi jalal õitsevad jällegi mägismaa ilusamad lilled ja allpool orus järgnevad üksteisele kirjus vahelduses senised magunad, lilliad, iga-

Pilt muutub ikka kirjumaks ja suurepärasemaks; kuuskede ja lehtpuude vahelt sirutavad uhked rhododendrid omi toredalõhmalisi roosaid õisi. Ja et see oru koht asub monsuntuule piirkonnas, siis katab siin puid ja põõsaid isearalik samblataoline kord, kuna metsaalune on märg lehestikuraba. Uskumatu kiirusega alaneb Kamaorg Arun'i poole ja jõuab jõeni umbes 2300 m. kõrgusel; Mount Everest'i jalalt sinna — seega siis ümmarguselt 50 km. pikkusel — teeb see välja 4000 m. kõrguse vahe! Aga tai-

Joon. 27. Mount Everesti ümbruse kaart.

seltsi rhododendrid, mägestiku saared, kadakad, kased ja kuused. Madalamal, umbes 3360 m. kõrgusel, kaovad teerajad täiesti pealt kinnikasvanud mägismaa põlismetsa. Siin on kadakaid, mille sarnaseid pole enne nähtud, nende ringmõõt ulatub 6 m., kuna alumised oksad kasvavad tüve küljest 15—18 m. maapinnast kõrgemal. Veel tükk maad madalamal orus algab hõbekuuskede vöö; neist muist ulatuvad 30 m. kõrguseni, nende ringmõõt on üle 7 m. 2700—3000 m. kõrgustikel leidub jälle isesuguseid peeneokkalisi kuuski (*Abies brunniana*), mis kasvavad peaaegu 50 m. kõrgusteks.

mevalla lopsaka toreduse kõrval leidub seal igal sammul niiske troopilise kliima vastikuid kaaslasi. Sooradade-äärsete taimede küljes ripnevad näituseks kaanid, koledad verejanulised elukad, kes tungivad telkidesse, ronivad käsi, jalgu ja nägu mööda riietesse, satuvad söögi-riistadesse ja üldse igale poole ning ajavad suure visadusega taga nähtavasti väga maitsev eurooplaste verd.

Kuna üks jagu reisijaid tutvunes Kama oruga, uurisid mäeronijad Kharta orgu. Hoolimata vihma- ja lumesadudest, tungisid vahvad mehed kõrgele ta jääseljandikkudele ja tegid kindlaks, et üleval leidub edasitungimise võimalus Tsho-

mo-Lungma poole ja nimelt läbi jäise (joon. 27) ülekaigukoha Lhapka La.

Otsustati alata pealetungimist siit küljest. Nüüd oli teada, et kolm suurt teravat mäeharja tõusevad igavesest jääst suure mäe jalani, esite päris sirgelt taeva poole üles, pärast enam libamisi ja jooksevad lõpuks kokku maakera ülemisel tipul.

Mäeseinad, mis üles kerkivad kaljusammaste vahel, on viivõrd järsud ja täis pragusid, et teevad igasuguse lähenemiskatse algusest peale võimatuks.

Seega jäi siis järele ainus tee — teravad mäeharjad, neist pidi kohe kõrvaldama kaks, lõuna- ja põhja-läänepoolne — nende järskuse tõttu. Arvesse tuli siis ainult põhja-hommikupoolne hari, mis algab Rong-

bulk-jääliugustiku vanas muredas lumes. Ka selle harja alumine jagu on ligipääsmatu järsk kuni kaljuse õlani, kust peale ta tõus on osalt päris lame, osalt kergelt astmekujuline. Aga leidus siiski eriti nõrk koht ja nimelt libises tollalt „õlalt“ pea-aegu põhjasihis kaunis aeglaselt

kõrvalharu kuni Tshang La'ni, mis eraldab põhjatippu Tshang Tse't suurest mäest.

Üle Tshang La ja selle tasase haru kuni õlani ning sealt põhjapoolset harja mööda edasi kuni tipuni näis olevat ainus „tee“ ja (joon. 28) sinna poole nad tüürisid.

Ligipääsu võimalus mäe hommikupoolse jalani oli seega olemas. Kuid esialgul tuli leppida ainuüksi selle teadmisega, sest uuesti tühjendas monsun omi ränke pilvekotte üle maa. Uuesti naisusid kõik karestikud, ja silmapilk olid kõik sillad maha lõhutud; igasugune ühendus katkes, ei jäänud üle muud kui oodata. Septembri algul vast võidi vähe edasi tungida ja nimelt selleks otstarbeks ülemisse Kharta orgu ehitatud laagri juure 5180 m. kõrgusel. Hoolimata kõrgel asuvast seisukohast, piirasid haljast laagripaika veel igast küljest ilusamad alpililled, mis näis uhke rohuaiana keset kaljurünkaid ja jääd. Varsti mattis uus lumesadu sellegi halja nurga valge vaibaga.

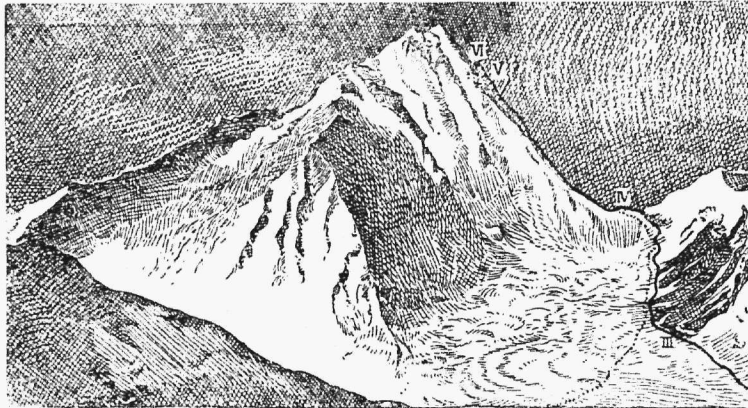
Päev-päevalt tuiskas ja sadas nüüd jälle.

See oli vilets aeg, mida aga siiski kasutati teise laagri ettevalmistamiseks 6100 m. kõrgusel.

Viimaks, 17. septembril pööras ilm paremale ja selged päikesepaistesed päevad järgnesid talvistele lumesadudele. Mehed otsustasid sedamaid ronida lähemale ahelikuharjale Kharta ja Kama orgude vahel, kust saaks ringi vaadata ümbrusse. See teekond muutus käiguks muinasmaale. Ooberst Bury jutustab sellest järgmist:

„Hommikul, kella kahe aegu lahkusime telkide juurest täiskuu heledal paistusel, mis muutis öö päevaks. Laagri lõunapoolt äärest ronisime ühe Kama oru kohal seisva 6500 m. kõrguse mäe poole. Teekonna algul oli 13° külma ja igalpool valitses sügav vaikus, sest peale kauge veekohina ei kuulnud ühtki segavat

häält. Tšibeti orud, suur Arun'i kuristik, Nepali sügavad metsad — kõik olid vajunud valgesse pilvemerre, millest välja paistsid ainult kõrgemad mäetipud, just nagu üksikud nõiduslik-ilusad mere-saared. Heledal kuuvalgel seisis kaugemad mäed nagu näituseks 100 miili eemal-

Joon. 28. Tshomo-Lungma Lhapka La poolt küljest. Numbrid näitavad laagrite kohte.

seisev Kantsindshinga, päris selgelt, kuna tagapool lõunas, India tasandikkude kohal vehklesid vahetpidamata tulised välgud. Meie seisime 21.000 jala (7000 m.) kõrgusel teraval kaljuserval. Mingi takistus ei varjanud silmi. Siis tõusis päike kõige oma suuruse ja iluga. Otse meie ees seisis Mount Everest oma üle 8000 m. kõrguse harjaga, esmalt külm ja hall nagu kooljas, kuna tema selja taga veretas taevast purpuripunaset. Äkki puudutas kuldne sähvatus ta kõrgemat tippu ja levines kullase paistusena üle ta kõrgemate lumeveerude; seljatagune sügav puna muutus nüüd punakas-kollaseks.

Makalu püüdis kinni järgmisena esimesed päikesekiired ja punastus nagu elus olevus. Selle järele puudutasid päikesekiired valget pilvemerde, kuni ta värvitoredas säras tõusis ja vajas ja liugles pikkamisi valgetel villpehmetel laintel edasi, saaretaoliste mäetippude poole.

Sellelaolised silmapilgud on haruldased ja

kes kord on saanud vaadelda sarnast nähtust, ei unusta seda iial ega igavesti."

Järgmised päevad kulusid 6000 m. laagri täiendamiseks igasuguste tagavaradega. See laagri löödi üles päikesepaistelisele, astmetaolisele kaljurahnule kahe jääliugustiku vahel. Sellegipoolest õilmitsesid seal veel mitmetelsti kirjud lilled; isegi häbemata julged rotid elutsesid seal ja hävitasid kõik söögiained, mis juhtusid jääma ööseks kinnikatmata. On vaevalt arusaadav, millest need loomad seal elavad.

Loomade, nagu jäneste, rebaste, huntide jälgi leidub veel neilgi kõrgustel, mis ulatuvad vahest kuni 6400 meetrini. „Mingisuguse eluka jäljed“, — kirjutab ooberst Bury — „mis olid vist küll suure, rahulikult omaette sörkiva halli hundi omad, andsid põhjuse rahva seas laialilagunenud muinaslooks lumeinimesest, keda kuld näisid tundvat väga hästi. Nagu mujalgi maades, nii on ka Tiibetis oma „must mees“, kellega hirmutatakse pahuraid lapsi: sama must mees ilmub siin karvase inimese kujul ja ta elukoht on üleval lumes. Tahetakse tema eest põgeneda, siis peab jooksma allamäge, kuna eluka pikad peakarvad langevad siis üle otsaesise ta silme ette ja ta enam midagi ei näe. Selletaolisi jutte kuuled mägestikus tihti, ja meie pärismaalastest kaaslastest mõistsid need lumes esinevad jäljed sedamaid metsinimese omadeks, kuna nad pealiskaudselt vaadeldes sarnanevad tõesti inimese jalajälgedele.“ Meie teame muidugi, et loomateadlased mõtlevad siinjuures ka hanumani peale. Ent, olgu nad kumba omad tahes — kas hundi või ahvi — muinasjutt Himalaja karvasest metsinimesest jääb ikkagi ainult muinasjutuks.

Üleval valitses nüüd päris Himalaja temperatuur: ööd olid kibe-külmad, päevad aga meeldiv-soojad. Reisijad kaebasid isegi päikese vaenulikkuse üle. Nagu mõni kuri vaim või ahne vampiir imes ta väsitava kuumusega kõik elujõu vaprate edasitungijate kehast, tehes neid võimetuiks tõsisteks pingutusteks.

Kliima on noil kõrgustel küll kuiv, aga vastolud pööraselt teravad: nii näituseks, samal ajal, kui jalgu kangestab kibe külm, piinab pealuud päikesepisteni ulatuv kuumus!

Telkides ootamine mõjus ettevõttemuliste meeste peale väsitavalt ja raske oli selle tõttu alal hoida head meeleolu. Mallory, kes ühes Bullock'iga asus kõige ülemisse laagrisse, kirjutab sellest: „Pilverongide vaatlemine ei huvitanud enam kedagi, kuna päeval sadas neist peenikest rahet, ööseti lund ja ootamine sarnases sünkjas maastikus ei rahuldanud põrmugi meie tegutsemistungi.“ Siiski kasutas Mal-

lory aega hästi ja toimetas väikeste salkade abil kergemaid koormaid üles Lhapka La'le. Need ülesronimised kujunesid äärmiselt vaevalisteks, nii ka 20. septembril korraldatud transport, kui Mallory ja Morshead asusid teele 14 koormakandja ja kahe tühjal käiva kuliga: viimaste ülesandeks oli teed lumest puhastada. Öö oli olnud karedalt külm ja jalge all krudiseval lumel sammusid nad jäälohe poole läbikäigu all. Aga seal muutus lumi sõredaks nagu jahu ja võimata oli astuda ühtki kindlat sammu. Väsimuse pärast pidid kolm kuli peagi tagasi pöörama. Natuke maad eemal jäeti nende koormad sinna paika maha. Iga jalatäie pärast tuli võidelda visalt ja seda suures kõrguses ning sügavas lumes. Morshead puhastas teed ja käis siis jälle kandjatesalga kannul, et neid koos hoida. Peaaegu täiesti jõuetumalt saabusid nad lõuna eel Lhapka La'le, panid maha kandamid ja pöördusid varsti tagasi.

Viimaks näis olevat tulnud paras aeg: kuus inglasi ühes kandjatesalgaga asusid 22. septembril teele otsustavaks edasitungimiseks üles, läbikäigukohale. Ülivaearikka käigu järele jõudsid nad viimaks eesmärgile, aga kohalviibimine muutus enam kui piinaks, sest üleval pühkisid üle mäeharja teravad jäised põhjalääne tuuled. Sellegipoolest löid nad sinnasammasse jää peale oma laagri üles, sest teisele poole alla laskuda polnud neil julgust, kuna see võis raskendada tagasipöörmist.

Kõik osavõtjad olid ülesronimisest äärmi-

Joon. 29. Mount Everest.

selt väsinud, isegi südi Mallory: ka kõige tublimad kulid kaebasid peavalu üle. Pilk alla koledasti kuristikudeks pragunenud lumme, niisama üles, järsule jääseinale, ei mõjunud sugugi kaasa tuju tõstmiseks. Teisel pool seda lumelohku aga seisis nende eesmärk, monsunist (joon. 29) valgesse lumerüüsse mähitud Mount Everest. Kuhu pilk ulatus, valitses jää ja lumi, nende telgid seisis jää, silmi pimestas neil valgetelt väljadelt vastuhelkiv lumehiilgus. Selge, pilvitu päev kadus punaselt lõõmates

Joon. 30. Gaurinsankar. Seda majesteetlikku mäge vahetati sagedasti Tshomo-Lungmaga ära ja peeti maakera kõrgemaks tipuks. Aga ta on „ainult“ 7140 m. kõrge.

mäe taha. Väsinult ronisid ka reisijad omis telkides magamiskottidesse. Öö möödus rahuloldavalt. Roidunult ärgati päikese tõusul. Seal äkki lõi punetama hommikus säras Mount Everest ja see imestusväärne nähtus ergutas kõiki ning näis neile hea tähisena. Mallory pidi nüüd otsustama vastutusriikka küsimuse: kas tohib jätkata edasitungimist jäävalda kahe seltsilisega — ainult Bullock ja Wheeler tulid kaaslastena arvesse — ja mõne

väsinud kandjaga (10 inimest ja needki osalt haiged)? Kui kaugele oleks võimalik jõuda? Kas ei sulu nad enestele taganemistee, kui peaks kätte jõudma toiduainete puudus, ehk kui neid kitsikusse ajavad tormid ja jääne külm?

Vahva mees otsustas tegutseda. Asuti teele, mäeronijad lääne, teised idasse, läbikäigukohalt alla poole. Mäeronijatel tuli alla laskuda umbes 350 meetrit hommikupoolsele Rongbuk-jääliugustikule. See oli sama vaevaline kui ülesroniminegi. Alla jõudes hakkasid nad pikkamisi edasi tungima põiki üle sügava lumega kaetud ning pragunenud jäämere. Et mitte liialt (joon. 28) väsida, asuti keset lund jällegi laagrisse.

Sellest hoolimata, et telkide seisupaigaks oli lumine nõgu, mida kolmest küljest ümbritsesid kõrged mäeharjad, ei leidnud teekäijad siit ometi mitte loodetud tuulevarju. Öö oli selge ja külm, metsikud tuulehood tormasid alla telkidele, „ja,“ kirjutab Mallory, „raputasid ning rebisid nende kallal vastumeelse ähvardusega neid kinnituste küljest lahti rebida: siis kihutasid nad minema, jättes meid pöörde üle imestama.“ Kõikidel möödus see öö uneta, ainult Mallory magas hästi.

Tund aega peale päikese tõusu jätkati teekonda ning jõuti poole tunni pärast põhjapoolse harjaveeru jalale, millest sedamaid alustati ülestungimist. Järsus viltuses joones tampisid kolm inglasi ühes kolme kõige tublima kuliga ülespoole; ainsaks takistuseks ilmus kõrgemal koletu lumesein. Kuid jõupingutus oli olnud üli suur ja kui mehed kell 11.30 saabusid harjale, olid kaks kuli ja Bullock täiesti võimetud: viimane arvas siiski veel tahtejõul edasi pääseda. Wheeler'i jalad olid külmast kanged. Ainult Mallory oli laitmatult vormis.

Aga mäetipp seisis veel ikkagi ligi 2000 m. neist kõrgemal. Kaunis libamisi ja ilma eriti silmapaistva takistusega tõusis mäehari nende ees üles „õlani“. Siit oli ülestungimine kindlasti võimalik.

Õnnelik väljavaade ja päris selge taevaalaotus — kuid kõik nende plaanid ajas luhta Himalaja mäeronija pahem vaenlane, äkitselt uuesti lahtipuhkenud, jääne, pööraselt märatsev põhjalääne torm. Ja millise hooga ta

möllas! Vaevalt julgesid nad välja tulla jää-rüngaste vahelt, kuhu varju otsides olid pugenud. Ägedad tormitõuked mõjusid nagu rusikahoobid. Tuul keerutas põhjani üles lumekatte, mille monsun oli mägedele ümber heitnud, kihutades seda tormihool üle harjade ja tippude, nagu räbalateks rebitud lendlevaid hilpe. Näis, kui raputaksid end mäed õudses elevuses. Hingerööviva ja kõrvulukustava tormi kihutusel mähkis pillvekõrguseni tuiskav peenike lumetolm otsekui suitsuvinesse terved mäeküljed ja orud.

Seal oli asjata igasugune vaev, hullumeelne kõik visadus, nad pidid tagasi minema, kui tahtsid alal hoida elu tuleva-aastaseks otsustavaks kallaletungimiseks. Eesmärk oli käes, ülespääsemise võimalus leitud.

Nii pöördusid reisijad ümber ja üle Lhapka La tagasi, kuid mitte ilma valju võitluseta põhjalääne tuulega, mis möllab seal monsunil nõrkemisel nähtavasti vahetpidamata kogu oktoobrikuu kestes. Isegi siis, kui nad liikusid jälle varjulikkudes orgudes, tõusid päev-päevalt taeva lähedalt tippudelt üles sügis-sinisesse taeva laotusse pilvekõrgused lumetolmu kangad.

Kui nad tagasi jõudsid oru sügavustesse, seisid põllud tühjalt ja metsad sügisese löken-

davas tulekumas. Rahvas aga oli rõõmus ja heatujuline ning inglaste vastu väga sõbralik, sest nende arvates olid viimased neile toonud vihma ja sellega ühes hea lõikuse.

Tagasimineki edenes kiirelt; nüüd ei mindud enam üle Tingri Maidani, vaid otseteed Aruni jooksu mööda, ülespidi. Varsti jõudsid nad Tiibeti mägismaa tee, seega ühes oma siia-tuleku tee joonele. Päevad läbi sammusid nad edasi hommikupoolt äärest üle mägismaa tasandiku ja ruttasid Phari kaudu lõuna poole, sest üleval Kõrgetiibeti lähenes väga tuntavalt käre talv. 24. oktoobril sõitis karavaan Dardshiling'isse. Seega oli 1921 aasta uurimistekond lõpul. Saavutatud tagajärjed olid teadusele igakülgset üliväärtuslikud. Ümmarguselt 33 ruutkilomeetrit täiesti tundmata maaala oli läbi uuritud, mõõdetud ning kaardile üles võetud. Niipea, kui oli valmis saanud mõne uue kaardi osa, läks see geoloogi kätte, kes sinna üles märkis omad tähendused. Vastandina ettearvamistele oli tundmatu maa enast näidanud tõsise imeõnemaana, suurepärase, elustatud maastikkudega. Teguvõimsa töö tunnistajatena toodi kaasa sadanded toredad päevapildid ja väärtuslikud kogud looma-, taime- ning kividevallas. (Järgneb.)

LORD NELSONI VIIMANE ARMASTUS.

H. SCHUHMACHERI AJALOOLINE ROMAAN.

Tõlkinud E. J.

Sageli oli Nelson Emmat palunud oma leitud ettekandeid näidata, mille kuulsus ka tema laevaelu üksildusesse oli tunginud. Kuid ikka põikles Emma vastu. Ta kahtles, kuis tõsine mõistus seda kunsti vastu võtab, mis tema klassikalisest kehailudusest hoovab. Kui ta teda kergemeelseks, pealetükkivaks ei pea...

Siiski peitus temas salajane tahtmine enast temale näidata, kuis ta oli. Oma iludusega, vigadega, vooruste ning kalduvustega. Kui ta teda läbi ja läbi tunneks...

Ta ei julenud mõtet lõpuni mõelda. Imestas kohe iseenda üle. Mis oli siis nende lühikeste nädalate jooksul juhtunud, et ta nõnda arglikult võõraid arvamisi küsis?

Piduõhtul võttis Emma sir Villiami kõrval kuningapaari vastu, palus Maria Carolinalt luba lühikeseks ajaks lahkuda ja andis Josiahle kokkuräägitud märgi.

Ootusest hõõgudes sööstis poiss saalist, et Emma teenri Vincenzo abil Askaniuseks riietuda. Äneasi poega pidi ta kujutama, kes Karthago kuningannale oma isa saatust jutustab.

Emma oli selle grupi ise lõputükiks välja mõtelnud, mida ta esimest korda Goethe küllaskäigul Neapolis ette kandis. Tähelepanu Nelsoni vastu pidi selles peituma, millest aga keegi teine aru ei pidanud saama. Kas ei olnud see kord tõepoolest nõnda, kui Josiah Emmale oma isa elust kõneles? Nelson peaks seda mõistma.

Ruttu riietus Emma Dido rüüsse ja jooksis veel kord kõrvaltuppa, et viimast pilku sisse seadele heita, mida ta etenduseks välja mõelnud. Siin rippusid pikad siidloordid, millesse ta mässus, et pehmest koest äkiliste liigutuste abil endale vahelduvaid katteid muretseda. Neis näisid tema mitmekesised asendid nagu elavad pildid sätendavas marmorraamis. Väi-

Lady Hamiltoni kuulsad seisendid:

„Sibylla“ (üleval) ja „Armunud unistaja“ (all).

kestel laudadel lamesid söekausid, suitsupannid ja tamburiinid, mis Vincenzo talle koosse pidi ulatama, kuhu Emma salakäigu kaudu jõudis, et publikumile esineda. Vanaroomlaste toogasse rietatud teener avas ja sules saalis purpurpunase eesriide.

Kõik oli korras. Eesriide tagant kuulis Emma minganna häält, kes Nelsoniga ja sir Villiamiga rääkis. Nüüd tuli Vincenzo, et Emmale loori peale visata.

„Ja mr. Nisbet?“ küsis Emma kärsitult. „On ta valmis?“

Vincenzo kehitas õlgu.

„Ma olin teda juba riietanud, kui mr. Kidd, ülembootsman sisse astus. Ta rääkis mr. Nisbetiga Inglis keelt. Ma ei saanud õieti aru. Kuid mulle näis, nagu tahtis ta mr. Nisbeti keelata...“

Ta katkestas. Tomi saatel tormas Josiah sisse.

„Ta ei taha, et mina mängin!“ hüüdis poiss vihaselt. „Nagu last kohtleb ta mind! Nagu oleks ta minu eestkostja!“

„Ma ei mõista, mr. Kidd,“ ütles Emma ärritatult. „On teil põhjust, miks Josiah mitte minuga üles astuda ei või?“

Tom oli väga kahvatu.

„Minu põhjus, mylady, on, et lady Nelson oma poja minu hoole usaldas!... Ta kogeles mõni silmapilk, et siis kindlamini jätkata. Oma kodumaa Deegolfi murrakus kõneles ta, mida Josiah ei mõistnud. „Agamemnoni“ meeskonnas on üks, kes noorena Preisimaal sõduriks olnud. See jutustus, et sealne kuningas troonipärijana ühes oma isaga kord Dresdeni reisinud. Seal olevat Poola kuningas talle ilusa naise näidanud. Isa olevat pojale küll jalamaid kübara silme ette pannud ja temaga koju tagasi sõitnud. Kuid see olla juba liig hilja olnud. Salaja oli poeg selle naise oma juure lasknud tulla. Kuid sest ajast peale olevat ta kõige õnnetum inimene.“

Tume vihapuna tõusis Emmale näkku.

„Ma tunnen seda muinasjuttu,“ katkestas ta Tomi. „Kuid mis tähendus on tal siin?“

Tom vaatas talle kaua otsa.

„Siinsed inimesed on mulle kõnelenud... sest peale, kui teie Neapelis olete... ka teie pärast on juba mõni...“

Tema hääl katkes. Ta pööras ümber, vaatas seina poole.

Valitses õudne vaikus. Siis tõusis Emma püsti ja avas oma riietamistoa ukse.

Sir William Hamilton.

.... siiski ei ole paremaid paberosse kui
„Fru-Fru!“

„Oodake siin, Josiah, kuni teid kutsun! Ja teie, Vincenzo, minge saali mr. Nelsoni juure. Paluge teda tungivalt üheks silmapilguks minu juure! Ruttu!“

Seitsmes peatükk.

Värisedes astus Emma Nelsonile vastu.

„Juba ammu tahtsite minu ettekandeid näha. Täna tahan ma neid teile näidata. Nende hulgas on üks, mis siin veel tundmatu. Dido kes Askaniuselt Aneasi juhtumisi kuulab. Minu palve peale tahab Josiah Askaniuse osa mängida. Mr. Kidd ei taha aga lasta.“

Kohkunult vaatas Nelson Tomile otsa.

„Ma ei mõista teid, Tom. Miks mitte?“

Tom oli enese sirgu ajanud.

„Lady Hamilton on väga ilus, teie ausus!“ ütles ta väriseval häälel. „Ja mr. Josiah... lakkamata räägib ta temast. Ma kardan...“

Nelson võpatas ja segas rutulise liigutusega vahele.

„Mis sulle meele tuleb? Kuis võid sa poisikese süütu unistust valesti mõista? Peale selle... sa haavad lady Hamiltoni! Ärge pange tema argust pahaks, mylady! Ta on hea truu hing, ei tea aga mitte, mis kõlbab. Ta palub teilt andeks ja saadab Josiah kohe siia. Eks, Tom?“

Lahke naeratusena vaatas Nelson Tomi poole. Tom aga ei liigastanud. Tumedad varjud seisid tema otsal.

„Kui meie Burnham-Thorpest tulime, tegi mr. Josiah ema mulle kohustuseks tema poega kõige kurja eest kaitsta...“

„Ma tean seda, Tom, ma tean! Mine nüüd!“

„Ma olen vandunud, teie ausus...“

Puna tõusis Nelsoni palge. Mõne kiire samuga oli ta Tomi juures.

„Oled sa hull? Tahad sa mind vihale ärritada? Mine, ütlen sulle, mine!“

Teadmata sules Tom silmad, nagu ei kannataks ta Nelsoni leegitsevat pilku.

„Teie ausus on Tom Kiddi elu päästnud.“ ütles ta tumedalt, kõlatult. „Teie ausus on Tom Kiddi häbi eest hoidnud. Teie ausus ei või tahta, et Tom Kidd oma sõna murrab ja mr. Josiah ema ees petiseks muutub!“

Värin läbistas Nelsoni keha. Vaevaga enda üle valitsedes pöördus ta kõrvale.

„On hea, ülebootsman! Teie pole mu sõna kuulnud! Soovige omale õnne, et ma mitte kaptenina teie ees ei seisa! Aga ka nõnda... tulevikus ei või teie enam minu juures olla!“

Tom läks surnukahvatuks.

„Teie ausus, kogeles ta. „Teie ausus...“

„Mitte üks sõna, ülebootsman! Nüüd räägib kapten. Minge laevale ja teatage ennast teenistuseks! Niipea kui me Toulonis oleme, lahkute „Agamemnonilt!“

Alandlikult lasi Tom pea rinnale vajuda, kummardus sügavalt Nelsoni ees ja astus uksest välja.

Tema segane olek lõi Emmal läbi südame. Viha oli kustunud.

„Ärge olge temale liig karm, mr. Nelson!“ palus ta. „Vast pole tema süü sugugi nii suur...“

„Kui ta daami haavab?“

Emma hakkas rutemini hingama. Jällegi valdas teda tahtmine kõik kõneleda, kõik üles tunnistada.

Äkki hoidis ta Tomi tagasi.

„Daam... Tomile pole ma kellegi daam, mr. Nelson! Oli aeg, kus ta mind rohkem hindas, kui daami... nüüd aga...“

Kaitstes tõstis Tom oma käed temale vastu.

„Ärge seda ütlege, mylady! Ärge seda ütlege!“

Emma naeratas temale. Vihaselt ja kaastundlikult.

„Oled sa mind kunagi kartlikuna näinud?... Teie olete kohkunud, mr. Nelson. Teie ei tea, et me Tomiga ühest kohast pärit, et me lastena koos mängisime. Seda kõike ei või ma teile nüüd seletada. Kuningannat ei tohi oodata lasta. Kuid edaspidi, kui teie mind kuulata tahate... ma palun teid, ka Tomi siis meie juure lubada. Et ma ka tema ees ennast õigeks võin mõista. Nüüd ainult üks sõna. Sellega annan ennast täiesti teie kätte. Kui siin seda teada saadaks... teatakse küll, et ma madalast soost, aga sellest pole kellegil aimu... Tom kõneles kord mr. Nelsonile ühest tütarlapses... siis, kui ta sir John Villet-Payne'iga kokku oli juhtunud... väikesest Amyst...“

Ta kogeles, vaikis. Kergeks oli ta seda kõnelust pidanud. Ah, ja ometi oli see nii raske!

Neapeli kuningas Ferdinand I. (IV.) kalu müütamas.

„Väike Amy?“ Nelsoni silmad avanesid pärani. „Teie, mylady, teie?“

Emma noogutas sõnatult pead.

Kestis õudne vaikus. Siis pööras Nelson Tomi poole.

„Mine minu tuppa! Oota mind!... Kus on Josiah, mylady?“

Emma avas kõrvaltoa ukse.

„Tulge, Josiah! Teie isa tahab teid näha!“

Naerdes hüppas poiss sisse. Kuid peeglist mööda minnes nägi ta ennast omas pentsikus ülikonnas ja jäi punastades seisma. Nelson läks tema juure, võttis tema pea oma käte vahele ja vaatas talle sügavasti silmi. Siis tõukas ta tema naerdes eemale.

„Mine, noor Askanius, Karthago kuninganna juure ja jutusta, mis Aneas on üle elanud. Aga ära valeta, nagu see merimeeste viis. Gentleman oled sa, sunnitud õigusele!“

Ta kummardus Emma ees ja läks.

Algas mäng...

Sensibility... Circe... Nature... Cassandra... Maria Magdalena... Bacchanaal... püha Cäcilie...

Emma kandis sel õhtul, mis oli Nelsoni ja Neapeli ühendusele Inglismaaga pühendatud, alguses ainult neid pilte ette, mis George Romney Londonis kord temast maalinud. Tema läbi oli Romney kuulsaks portretistiks Inglismaal saanud, lugematud vasegravüürid olid tema piltidest üle kogu haritud ilma laiali valgunud. Sir Villiam oli neid huljana ostnud ja kallihinnalistesse mappidesse paigutanud, mis

seisid väikestel laudadel pompeitoas. Nõnda oli võimalik võrrelda ja otsustada, kas kunstnik omalt poolt juure oli lisanud, kui ta klassika iluduse ideaali lõuendile maalís.

Kuna Emma looride õrnas raamis vahelduvaid kogusid esile tõi, rändasid gravüürid käest kätte. Ehmatuse- ja imestus-hüüded tulid kuuldavale. Kuid varsti pandi gravüürid kõrvale. Originaali imetledes unustati piltide võrdlused. Kõlasid kiidutormid. Mudeli loomulik ilu oli suurem kui kunst.

Lähenes Dido ja Askanius...

Ise sugune ärritus oli Emma valdanud. Kogu hinga

oli ta oma kunsti juures. Temale võlgnes ta lõpuks sir Villiami käe, oma vastuvõtu Neapeli seltskonda ja kuninganna poolehoidu. Nüüd oli tema kõrvale aga võistleja ilmunud. Elisabeth Vióée-Lebrun oli Prantsuse revolutsiooni eest Neapeli pagenud.

Siin lootis ta Maria Carolina juures samasugust seisukohta leida, nagu Maria Antoinette juures. Kuid Emma seisis tee peal ees. Tema iludust pidi ta küll tunnustama; oli ta ju ise, peale põgenemist raskes seisukorras viibides, kahe käega tööle hakanud kui sir Villiam tema juures Emma pildi tellis. Kuid siiski kodus ta ettevaatlikult kuid järjekindlalt kavalaid võrke Emma vaimuande ja iluduse ümber. Püüdis läbi lillede seletada, et Emma kuulsus ainult Romney talendi peale ehitatud. Tema ettekanded olevat kõik Romney leitud, tema ise ainult tahtejõutu mudel.

Ja Neapeli naised laitsid Emma inetust, nad olid kuulsa nais-maalikunstniku sõnu kuulnud. Nimetasid Emmat maskiks ja vaimutuks. Kuna ometi Romney ise Emmat muusiks nimetas, kellele ta oma loomingjõu võlgnes. Ja oma kirjades kaebas ta, et tal miski enam ei õnnestu, kus Emma puudub. Emma, kes oma sügavate tunnetega, oma rikka fantaasiaõga kergesti igasse hingeliigutusesse asenduda oskas...

Et oma kadestaja valedetele lõppu teha, mõtles Emma sest saadik oma ettekannetele järjest uusi motive. Jättis sir Villiami meelega teadmatusesse, et tema leidusi mitte mehe teeneks lugeda ei võidaks.

Teenri hää! saalis nimetas pildi.

„Dido ja Askan!“

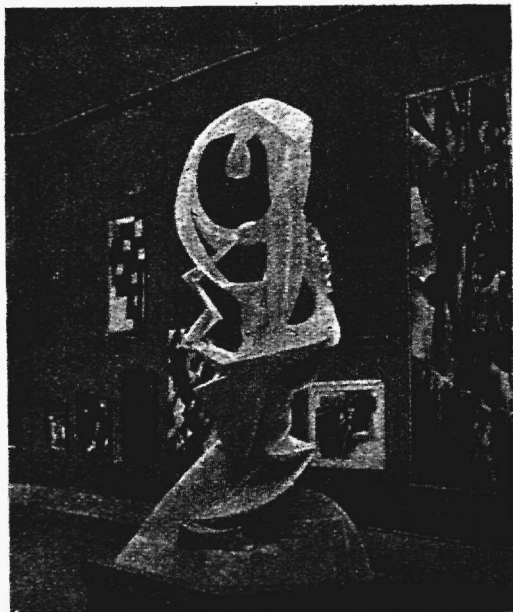
Hääletu vaikus lagunes laiali. Eesriie lendas lahti.

Suur vastasolev seinapeegel heitis grupi küünlatulede valguses tagasi. Iga üksikut joont, iga liigutust võis Emma ise näha.

Käsi vanamoodse tugitooli korjale toetades istus Dido. Kogu hinge kinni pidades kummardus ta ette poole, avas nagu küsivalt huuli, heitis otsides pilgu kaugusesse. Askanius soostas talle midagi kõrvu, laiutas elava jutustava näoilmega käsi.

Askanius oli väga ilus. Tema pruunid saleddad liikmed, tume kähär juuks, tema hallid sametised silmad paistsid mõjuvalt koopa valgel tagaseinal. Vastandiks temale sätendas kuninganna blond iludus. Tema tumeda kleidi lai väljalõige lasi puhtaid pea jooni, uhket kaela vormi ja rindade küllaseid võlve võidukalt esile tulla. Örn roosa kattis kogu tema nägu. Ilusates joontes võlvusid tumedad kulmud suurte merisiniste silmade üle. Nagu purpur õitses uhke suu. Ja kõike seda piiras raamina tema punaläikeline juuste küllus...

Silmapiilguks jäid mõlemad sellesse asendi. Siis, nagu kuulnud suurusest kaasa kistud, tõstis Dido oma käed Askaniuse pähe, tõmbas ta hellalt oma rinnale, kummardus tema üle igat-

Moodne skulptuur.

Saksamaa käib kunstide ja kirjanduse alal praegu kõige „ees“. See kuju siin, kujuri Osvald Herzogi raiutud, annab aime Saksa kõige moodsamast skulptuurist ja kannab allkirja „Noor päev“.

Moodsa linna pilt Ameerikast.

See pilt kujutab üht Chicago maja. Ees on lahtikäiv sild, mis Michiganist üle viib.

sevate huultega. Suudles värisedes omas noores armastuses isa vastu tema poja puhast otsa...

See liigutus vabastas kuulajate hingetu pinevuse. Maria Carolina ise oli esimene, kes avaldas suurt vaimustust. Käsi plaksutades jälgisid temale teised.

Üle Josiah pea naeratas Emma Nelsonile vastu. See istus liikumatult kuninganna kõrval, nagu oleks ta iste külge naelutatud. Leegitsev vaimustus põles tema silmades.

Teisiti kui Äneas ei võiks ta küll kunagi Dido pilti unustada.

Kui Emma eesriide sulumisel Josiah vabastas, ehmatas ta. Kõrvuni punane hoovus poisike üles, langes aga äkki tema ette põlvili, kaelustas teda, kattis tema suud tuliste metsikute suudlustega...

Kaheksas peatükk.

„... Nõnda sai Emma Lyonist lady Hamilton. Nüüd mõistke mind hukka! Nagu mu vaenlased mind hukka mõistavad!“

Emma tõusis pikkamisi üles, viskas paberid laekasse ja läks meestest mööda avatud ukse läbi rõdule.

Varjamata oli ta kogu oma elu Nelsonile

paljastanud. Kõikidesse kuristikudesse oli ta teda lasknud vaadata, kus ta ise käinud. Oli talle valet ja peettust näidanud, mis Greville ta ümber kudunud, et teda sir Villiami kätte saada. Ja kuidas ta temale tasunud.

Ka tõendus oli ta näidanud. Greville kirju sir Villiamile. Vargusega oli ta tema juure jõudnud. Ühel vaevarikkal ööl...

Katmatult seisis tema häbi nüüd Nelsoni silme ees. Ja Emma sisimas tärkas küsimus...

Nagu kaebealune ootas ta kohtuniku otsust. Kannatas pinevuse hingetu õuduse all. Miks ei rääkinud Nelson? Kas ta ei näinud, et ta selles vaikimises hukkub?

Äkki tõusis Nelson püsti. Kohkunult vaatas Emma tema poole. Pimedast nurgast, kus ta kuulatanud, tuli kahvatu nägu lambivalgusesse. Haruldane sära peegeldus tema silmis.

Tomi ette seisma jäädes näitas ta ukse poole. Vaikides lahkus Tom toast.

Siis... hõõgudes paisus veriline Emma südames... ta tuli...

— — — — —
Aga samal vilkel pöördus Tom tagasi. Mr. Clarke saatis teda, kiri käes.

Emma astus tuppa tagasi, läks temale vastu.

„Mr. Clarke? Mis on?“

See kummardus vankumatu diplomaadi rahuga. Ulatas Emmale kirja.

„Vincenzo ütles mulle, et Tema Ekstsellents kuningaga Casertasse on sõitnud. Neil juhtumistel pean teie poole pöörduma. Ja kui kiri ehk tähtis on... väike sõjalaev tõi selle praegu meie Sardiinia konsulilt.“

Emma avas, tõlkis salakirja ja andis paberi sekretäärile tagasi.

„Saatke see ratsutaja käskjalaga Casertasse. Konsul kirjutab, et ranna läheduses olla Prantsuse sõjalaevu nähtud...“

Nelson kokkus.

„Sardiinias? Kas peaks Bresti laevastik olema salaja Gibraltarist läbi hiilinud?“ Ta mõtles pisut, pööras siis Tomi poole. „Ärata Josiah! Mine temaga laevale! Ütle vahihvitserile: sõiduvõimelis olla! Ma tulen kohe. Mylady on vast nii armas ja lubab mulle paar inimest, kes aitaks mu pakke kanda?“

Emma vaatas talle otsa, nagu segane.

„Teie tahate ära? Ilma majesteete jumalaga jätmata? Ja pidu kuhu teie kutsutud olete?“

Nelson tegi lühikese otsustava käeliigutuse. Tema hääl kostis kui teras. Silmad põlesid.

„Ma palun ennast majesteetide ees vabandada. Peo pean kahjuks ära ütleva. Olen Inglismaa merimees, ja vaenlane on lähedal. Kas ma ei võiks sellest teatest ärakirja saada,

mr. Clarke? Ma pean oma sõidu Sardiiniasse lord Hoodi ees õigeks mõistma!“ Nelson astus Emma juure, kuna mr. Clark toast lahkus. „Ma kahjatsen seda segamist, mylady. Aga sõda... Ma tänan Ekstsellentsi südamest, nii lahke ja kulurikka vastuvõtu eest. Ekstsellents peab kindel olema, et need ilusad nädalad...“ Nelson kohtas tema silmi, jäi äkki vaht. Suutis ainult veel kogeleda. „Elage hästi, mylady! Andku Jumal teile õnne... Õnne...“

Emma naeratas täis kibedust.

„Ja see on kõik? Kas teil muud midagi pole väiksele Amyle ütelda? Neil päevil... ma lootsin sõbra leidnud olevat. Aga nüüd... kus ma õigust rääkisin... olen ta kaotanud, mr. Nelson? Olen ma ta jälle kaotanud?“

Nelson vaikis liigutatud. Otsis sõnu. Ei leidnud aga ühtegi. Siis, nagu mingi sisemise käsu peale, tõmbas ta paberilehe taskust.

„Ma kirjutasin täna hommikul oma naisele. Tahtsin kirja sir Villiami lähema käskjalaga Londoni saata. Selles lubasin omale ka mylady kohta väikse arvustuse. Enne kui teadsin, mida mulle mylady hiljuti jutustas. Soovib mylady seda lugeda?“

Ta ulatas Emmale paberi ja näitas kohta. Emma luges.

„Lady Hamilton on eriti hea ja lahke Josiahle. Ta on noor naine laitnatu olekuga ja teeb seisusele, kuhu ta on jõudnud, suurt au.“

Emma võpatus.

„Nõnda kirjutasite hommikul! Aga nüüd... õhtul?“

Pehme lahke naeratus õrnestas Nelsoni karmi nägu.

„Mul pole midagi muuta, mylady! Kas teie ei saadaks selle kirja mu naisele?“

Nelson ulatas talle kirja. Vilkeks puutusid nende käed kokku. Seal valdas Emmat isesugune tunne, mis oli tugevam, kui tema tahtmine. Ta surus Nelsoni käe oma käte vahele, surus selle rinnale ja huultele. Omal pisarad silmis.

„Minu sõber!“ sosistas ta. „Minu sõber...“

Äkki... sündis miskit haruldast.

Kuna Emma südamest hõõgub verevool kuni sõrmotsteni tungis, läks Nelsoni käsi jääkülmaks. Higi tungis talle otsale. Nägu muutus vahakollaseks kui surnul.

Ehmunult vabastas ta Emma. Kuid Nelsoni käsi jäi tarretunult endisse asendi. Abitult vaatas ta Emmale otsa, sõnalausumata, hirmsas meeleheites. Külma pärast hakkasid tema huuled värisema. Nagu roomaks jääne külm marmorpõrandalt teda mööda üles.

Kuid siis... nagu haamrilöögist tabatult

langes käsi kõrvale, liikus metsikutes tuksatus-tes edasi tagasi...

Algas hirmus heitlus. Hambaid kokku pigis- tades püüdis Nelson oma kätt kõvendada, kok- kutõmbunud sõrmed laiali ajada. Asjata vaev- les ta tükk aega. Lõpuks lahkus kramp iseen- dast, sõrmed lõdvenesid, käsi langes jõuetult maha.

Sügav värisev hoige tuli Nelsoni rinnast.

„Pole midagi, mylady!“ ütles ta äkki. „Pa- laviku tagajärg, mille all Indias kannatasin. Andke andeks niisugune piinlik vahejuhtu- mine. Ja... elage hästi! Elage hästi!“

Emma nägi tema ärritust, tema kohmetust. Lasi teda sõnalausumata minna. Kuulatas tema sammude kaja, mis kaugetesse tubadesse ka- dusid. Siis lukutas ta ukse. Võimatu näis talle veel sel ööl teist nägu näha, teist häält kuulda. Mingu Josiah ja Tom jumalaga jätmata. Mis sellest? Kunagi ei saaks ta Nelsoni enam nä- ha...

Kunagi?

Ta astus rõdule, kõssutas ühte nurka, toe- tas pea käte vahele. Tarretunud pilgul vaatas ta pimedusesse, mõtles...

Nüüd oli ta selgusele jõudnud. See jumala- gajätt oli seda avaldanud. Ja see pöörane une- nägu sir Villiami kaenlas. Ta armastas Nel- soni...

Ja nüüd on ta läinud.

Kunagi?

Kord oli ta Londoni tänavatelt tulnud ja enese Greville kaenlasse visanud...

Ma armastan sind! Võta mind.

Õiglane ja suur oli ta tol korral olnud.

Täna aga, kus ta kaua aega vastikuid sü- lelusi oli kannatanud.

Võib olla poleks Nelson tema iludusele vas- tu suutnud panna. Aga tema süda kuulus ometi tema naisele. Samasugusele alandusele tahtis ta Nelsoni meelitada, milles tema oma hing va- lutas. Ja peale selle oleks ta teda ehk põlanud, sajatanud.

Kas ei olnud see hea, et ta ära läks?

Kunagi?

Külmavärinaid tundes tõusis Emma püsti ja tahtis oma tuppa minna. Aga samal hetkel koitis idas uue päeva esimene hall paistus. Ruttu tõi ta pikksilma ja otsis laeva.

Nüüd leidis ta selle. Juba tõusid valged pur- jed mastidel, puhusid end hommiktuult täis. Kindlates rütmides tungis laul läbi vaikuse.

Ärimehed!

Kõikides Eesti linnades ja alevites toimetab raha- saatmisi ja sissenõud- misi kõige rute mini

Eesti Rahvapank

Talinnas, S. Karja tän. 19.
Tel. 2-02.

Madrused hiivasid ankru. Pikka hakkas laev meriturjal edasi liuglema.

Eredamaks muutus taeva-paistus. Roosa- kad kiired tuksatusid esile. Ja äkki tulvasid mõtmatud vood purpur-punasest leegist üle heleda safiirtaeva ja sügav-sinise merilagen- diku. Igasse kõrgusesse ulatusid nad, tungisid üles Misenumi. Ishiasse, kus nagu ohvri- altar Epomeo hõõgus, kuna Vesuv oma suitsu- varju kaugele üle mere heitis.

Sellest varjust ujus praegu välja Agamem- non! Leegitsevad kalliskivid sätendasid tema mastiotsadel, purpurist mantel kattis kogu te- ma kere. Purjede põlevpunaseil tiivul näis ta merelt õhku tõusvat. Kõrgemale, päikese poo- le! Nagu kuninglik kotkas.

Laev kadus Misenumi taha. Tõusis päike. Monte Somma peal saatis ta oma esimesi kuldkiiri. Kristallpuhtalt tõusis merivoogudest hommik.

Säravalt naeratas Parthenope...

Üheksas peatükk.

Kuuendal oktoobril teatas Nelson sir Villia- mile, et ta tagajärjeta Prantsuse laevu taga ajanud ja nüüd Touloni lord Hoodi juure tagasi läheb. Ta pani Emmale kirja kaasa, milles Jo- siah oma väikseid elamusi kirjeldas. Emma vas- tas mõne lahke reaga ja sest peale tekkis tema ja kaugete sõprade vahel elav kirjavahetus, mis eriti sagedaks muutus, kui tööga koorma- tud sir Villiam teda ka poliitilisi teateid lae- vastikule saata palus. Kiirpurjekad käisid pea igal nädalal Agamemnoni ja Neapeli vahet ja muretsesid Emmale ja tema salajaarmastatule ühendust, mis oli liigutav ja kütkestav. Nagu peeglist helkis Nelsoni pealiskaudselt visatud kirjadest kogu tema iseloom, tema tuline, võid- dukalt oma ihuliku viletsusega võitlev vaim, tema kõrged püüded, tema kindel usk ja ar- mastus isamaa vastu. Ja see kõik kuulus ühele teisele... (Järgneb.)

KUIDAS MA KÄTEL KÄIMA HAKKASIN.

HERMANN HARRY SCHMITS. Tõlkinud Saksa keelest H. K.

Ma olin rahulik ja õnnelik inimene, kuni minu onu Villiam Feesemupp Ameerikast saatis mulle sünnipäevaks väikse kitsa karbikese pealkirjaga „Fountain Pen“.

Karbikeses leidsin umbes 10 sentimeetrit pika musta kepikese ja ingliskeelse paberilehe, mis näis seletavat mõistatusliku kepikese otsarvet. Sellest lehest polnud mul mingit kasu.

Peale yes ei mõista ma ühtegi ingliskeelset sõna.

Olin ütlemata rahutu, et ma oma onu saladusliku kingituse mõttes ja otstarbes ei jõudnud selgusele. Jumal, mis see ometi on? Onu Villiam on praktiline inimene, kes ainult midagi kasulikku kingib.

Ikka ja ikka jälle võtsin kepikesele juurelisatud ingliskeelse seletuse kätte ja vaatasin seda mulle täitsa arusaamatut sedelit. Seal seisid igalpool need vastikud sõnad: pull out, put in, pull out, put in, mis mulle pilkavalt vastu irtivasid. Fountain Pen — ööd ja päevad piinas mind see sõna, ma olin täiesti teguvõimetu. Ma lakkasin raseerimast, pesu vahetamast. Kükitasin kusagil nurgas ja mõtiskelin.

Minu tüdruk Protuberanze Zahnstück jälgis hirmuga seda kummalist muutust, mis minus sündis. Asjata püüdis ta mind valitud maiusroogadega nurgast välja meelitada, isegi sink värske spargliga ja lõhe kurgisalatiga ei suutnud mind vabastada letargiast ja uuesti äratada minus endise eluenergia.

Kohutav seisukord, millesse sattusin onu kingituse tõttu, kestis juba mitu nädalat.

Fountain Pen, pull out, put in, pull out, put in — keerles mu ajudes vahetpidamata.

Kindlasti oleksin läinud hulluks, poleks mitte juhtumisi tulnud minu juure mu sõber Abel Hülskilbe. Mitme kuu eest jättis ta minu juure oma kalossid, nüüd tuli ta neile järele. Ta oli hea poiss, aga väga hajameelne ja unustaja.

Juba majauksel sai ta Protuberanzelt teada, mis oli juhtunud minu onu kingituse läbi.

Abel oli alati olnud abivalmis sõber. Mina usaldasin teda, ja tema ilmumine mõjus minusse kui lootuskiir.

Ootusrikkalt ulatasin Abelile karbikese. Ta vaatas tähepanelikult ja kaua juurelisatud sedelit ja teatas siis, et seletus on Inglise keeles.

Mida tähendas Fountain Pen, pull out, put in, pull out, put in — teadis ta sama vähe kui minagi.

Niisama kui mulle, oli ka temale kepike mõistatus.

„Me peaksime sõnastikust vaatama,“ ütles ta pikema mõtlemise järele. „Mul on Inglise keele sõnastik. Ma saadan ta sulle.“

See oli pääsmine! Ma võisin neid õudseid sõnu järele vaadata ja niiviisi kingituse mõtet selgitada.

Me jõime kohe 15 pudelit pale-ale'i ja 2 pudelit whisky't, suitsetasime Inglise piipudes Inglise tubakat ja lõpuks lakkusime 10 Inglise plaastrirullilt liimi ära. Me arvasime endid nüüd olevat tarvilisel määral ette valmistatud Inglise keele ja laadi vastuvõtmiseks.

Me valmistusime seks liig põhjalikult.

Minu tubli tüdruk ja autojuht laadisid Abeli, kui surnud asja autosse ja toimetasid ta koju. Mina ärkasin järgmisel päeval pärast lõunat laua all veeloigus, kaenlas mahagoonialus, millel harilikult seisis akvaarium. Minu ümber olid klaasikillud. Rusikas hoidsin surnud kuldkala.

Protuberanze seisis mu ees ja hulus südantlõhestavalt. Ahastuses vangutas ta pead. Saistud patsike rippus tal kuklas.

Tüdruku abiga sain ma püsti ja maandusin tugitooli.

Fountain Pen, pull out, put in, pull out, put in — algas mu ajudes see hirmus karusell.

Whisky'ga, suure hulga whisky'ga püüdsin karuselli seisma panna. Protuberanze ringutas käsi.

Õhtul tõi ekspress Abelilt lubatud raamatu. See kiskus mu välja piinarikkast mõtiskelust. Rõõmuga ja täis usaldust haarasin ma raamatu, mis mulle Fountain Pen'i saladuse pidi avaldama.

Aga kuidas pidin ma pettuma!

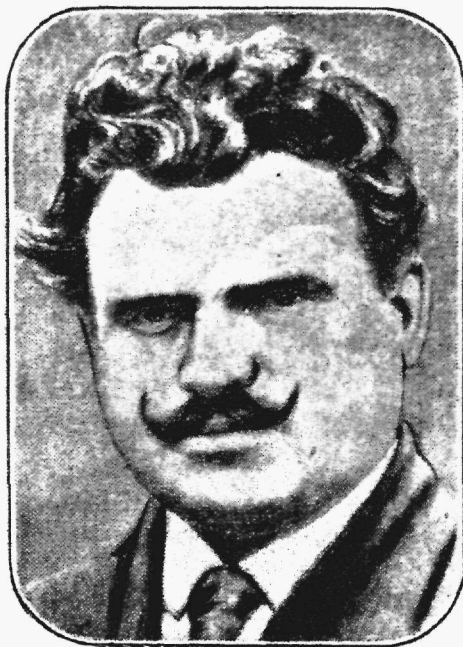
Lõbusasti ja kindlasti lõin ma raamatu lahti, kuid juba esimesel leheküljel valdas mind rahutus. Ma ei saanud põrmugi aru neist arvuridadest ja sõnadest, mis mu silmade ees tantsisid. Ning mida rohkem ma uurisin, otsisin, lehitsesin edasi ja tagasi, seda arusaamatum oli mulle kõik. Ma puurisin silmadega lehti, kus tähed keerlesid kui erutatud sipelgad pesas. Kogu ööks köitis raamat mind oma külge. Kui viimaks hommik koitis, tundsin endas äkki pöörast jõudu. Ma paiskasin raamatu eemale ja lasin ta peale brovningust, et ta tuhandeks killuks lagunes.

Paugud vaibusid.

Pierre Loti,

tähtis Prantsuse kirjanik, suri neil päevil. Ta kirjutas peajasalikult romaane võõraist maist. Tema „Islandi kalamees“ on ka Eesti keele tõlgitud. Pilt kujutab Loti'd noore ohvitserina.

Bulgaaria peaminister Stambuliski,

talupoegade partei juht, kelle valitsus hiljuti kukutati. Stambuliski vangistati, katsus põgeneda ja lasti selle juures maha.

Fountain Pen kostis pilkavalt igast nurgast. Ma pidin saama rahu, kui ma mitte hulluks ei tahtnud minna. Tugevasti lõin pea mitu korda vastu marmoraknalauda ja vajusin siis päris juhmina tugitooli. Kusagil kukkus üks boyle maha.

Kui ma järgmisel päeval ärkasin, seisis päike juba üsna kõrgel. Minu ees seisis Abel Hülskilbe ja vaatas suure huvitusega muhku, mis mu pea külge oli kasvanud, kui sinine rusikasuurune viil.

„Sa ei saanud vist küll raamatuga hakkama“, algas ta süüdlase tooniga. Küsivalt vaatasin teda, käed rusikas. „Sinu whisky on selles süüdi; ma saatsin sulle kogemata 1901 aasta Riigi Ametliku Reisijuhhi.“

Juba haarasin ma Abelist tugevate kätega kinni ja viskasin ta aknast välja. „Ma tean, mis on Fountain Pen“, hüüdis ta kukkudes.

Vaevalt jõudsin end veidi koguda, ma ähkisin alles pingutusest, kui Abel jälle tuppa astus. Tal ei olnud midagi viga, ainult ta kõva kübar oli kokku vajunud. Jumala abiga oli ta kukkunud pühkmete kärusse. Minu viha väibus. „Toores inimene, Fountain Pen on taskutindi sullepea. Sinu oma läheb aga seni müügilolevatest süsteemidest hoopis lahku. Sellepärast ma ei saanud kohe ta otstarbest

aru. Tindisullepea on praktiline, väga praktiline leidus. Alati kirjavalmis. — Oleksin ma praegu kaelaluu murdnud, sa poleks seda saanud kunagi teada. Anna see sedel karbist, ma lasen ta miss Ashkeesi tõlkida Saksa keele“, nii kõneles Abel asjalikult, rahuga, vihata ja lahkus toast ühes sedeliga.

Siis taskutindisullepea kinkis mulle minu onu. See on praktiline ajakohane instrument, mis peab olema igal inimesel, kes oma leiba teenib sulega. Tõesti häbi, et ma kohe ei mõistnud Fountain Pen'i tähendust. Abel oleks seda vähemalt kohe pidanud teadma.

Pea tuli Abel tõlkega ja 2 suure pudeli tindiga tagasi. „Ma lugesin tarvitamisjuhatuses juba trammis hoolega läbi, lase ma täidan sullepea tindiga ja sean ta tarvitamiseks korda“, tegi Abel ettepaneku. Ma olin nõus. Hoolega jälgisin oma sõbra toimetamist.

Nii, esikülje kapsel pidi ära võetama, see oli esimeseks ette kirjutatud. Jumal, mis oli esi, mis taga? Muidugi tegi Abel vastuoksa ja kruvis kapsli valeküljel ära. Väikest naelakest messingpeaga sullepea keskel pidi täitmise ajal välja tõmbama ja jälle sisse lükkama. lakkamata välja ja sisse (nii oli miss Ashkees tõlkinud pull out, put in). Abel hoidis sullepead tindipudelil ja tegi messingpeaga pull out.

Rootsi laulukoor Stockholmist,
andis hiljuti Tallinnas „Estoonias“ ja Rootsi kirikus kontserte. (X Juhataja: Lindquist.)

put in — küll pool tundi. Ei sündinud midagi, tint jäi pudelisse. Kogemata libises sullepea Abeli käest pudelisse. Me valasime tindi supitaldrikusse ja õngitsesime sullepea jälle välja. Minu usk Abeli võimistesse hakkas vähenema. Sullepead peab täitma, hoides teda ristloodis, nii seisis juhatuses. Seda polnud Abel tähele pannud. Ta kaitses ennast ja arvas, et sel pole mingit tähtsust, kuid võib ju proovida. Ta pani sullepea viltu taldrikusse ja tegi messingpeaga pull out, put in. Kohe tõusid pinnale suured tindivillid, mis nuuksuva mühinaga lõhkesid ja Abelile tindi näkku pritsisid. Sullepea hingas sügavalt, värises halbaennustavalt. Oli põris õudne. Äkki pritsis tindijuga supitaldrikust kui purtskaevust Abelile otse näkku. Sullepea häälitseis oigavalt, Abel tõmbas ta tindist välja. Abel oleks võinud häbistada neegrit, aga ta ei kaotanud kannatust, uuesti hakkas ta toimetama sullepea kallal. Mina ei saanud sellest tindijoast midagi, mul olid ainult sõrmed tindised.

„Aga ehk sa kruvisid kapsli lahti vale küljelt,“ julgesin lausuda.

Vaikides keeras Abel kapsli tagasi ja kruvis teisest otsast kapsli ära. Nähtavale tuli kuldsulg, mille alla lõppes kitsas toruke. Sulge pidi ristloodis tindi kastetama. Abel tegi nii, tegi messingpeaga pull out, put in ja ahnelt hakkas sulle-

pea tindi imema. Mõne minutiga oli taldrik tühi. Ma valasin sinna teise pudeli tindi, mis sama ruttu kadus sullepeasse. Kui viimane tilk oli imetud, hakkas sullepea võikalt kirisema ja kohutavalt paisuma. Me saatsime Protuberanze ruttu veel 5 pudelit tindi tooma.

Kogu selle kvantumi imes sullepea endasse. Meile oli arusaamatu, kuhu see tindihulk küll sai. Alles kaheteistkümnenda pudeli järele rahustus sullepea veidi. Et alati varustatud olla, tellisin Abeli nõuandel tinditehasest 30 hektoliitrit tindi.

„Nii, minu sõber, nüüd on sinu sullepea kirjavalmis, täidetud ja korras. Nii. Ma panen ta su valge vesti ülemisse tasku. Viska prügi-kasti kõik omad tindipotid ja taskupliatsid, mis alati murduvad ehk torgivad. Sul on nüüd modern kirjaniku ja shurnalisti kõige vajalisem rekvisiit. Alati kirjavalmis!“ Ta lõi mulle õlale, surus kätt ja läks. Ta läks omale ostma nimskivi, smirgelpaberit, rohelist seepi ja juurharja. Ta ei tahtnud neegriks jääda.

Ma pean oma onu tänama. Esimene kiri, kirjutatud Fountain Pen'iga! Juba oli tindi taskusse imunud ja vestil oli suur must plekk. Sullepeast tilkus tindi. Ma kuivatasin ta kardina külge ja istusin kirjutuslaua ääres. Nii, suure hooga pealkiri: Armas onu! Selge kirja asemele jäid paberile ainult mingisugused

kriipsud. Sulg jäi kuivaks. Tint ei jooksnud. Selle asemel tilkus aga sulepea teisest otsast rohkesti tinti minu käisesse. Raputasin sulepead ja saavutasin, et tinti priitsis igalt poolt, aga sulg oli ikka kuiv. Kuid küll see läheb! Tint peab ju jooksuma. Puhastasin sulepea jälle kardina külge. Panin omale teise vesti selga ja pistsin sulepea vestitasku. Püüdsin ennast trööstida, et sarnane sulepea peab olema „sissekirjutatud“ ja peab tema konstruktsiooni hästi tundma.

Ma polnud kaua kohvikus käinud. Seal peaks ometi kedagi leiduma, kellel ka tindisulepea ehk kes tunneb tema tarvitamist.

Läksin kohvikusse. Leidsin seal sõpru ja tuttavaid kaunis suurel arvul. Puudusid ainult Feodor Rieswurze „Tageblatti“ juurest ja dr. Kurt Druckknopf „Journal'i“ juurest. Üks haruldane külaline oli ka täna ilmunud: see oli tuntud ja kardetud psüchiaater professor doktor Bastian Kopfschupp. Psüchiaatria alal oli ta kõigist tunnustatud autoriteet. Teati küll, et ta mitte just puhtast inimarmastusest polnud valinud selle ala oma teaduslise tegevuse ja uurimise ainsaks tööpõlluks, pigemini armastusest ebaloomulikkude ajude grotesk funktsioonide vastu. Tema patsiendid olid temale lõbustavad marionetid. Maanilised, hullud igaseltsi ja varjundid olid temale näitlejateks valmistavas farsis. Temal on väga suured hüpnootilised ja telepaatilised võimised. Tema oma ongi meetod, et kõik, mis sünnib ilmas, kõik väljendusvormid, kõik leidused tehnilisel ehk teaduslisel alal, oleneb pisilastest ja on hakkavuse tagajärjed. Tema kõneles spordipisilastest ja nende mitmest liigist, kunstipisilastest, leidusepisilastest, ajalehepisilastest, militarismipisilastest jne. Ka uskus ta, et igasuguste patentitud asjade tarvitamine, nagu taskutulesüütajad, tindisulepead, plahvatuskindlad lambid, muusikaga taskunoad ja tuhat muud modern inimesele tarvilikku asja, oleneb teatud hakkavusest. Patsiente, kes kannatasid sellest pisilastest, hindas ta eriti mitmesuguste grotesk katsete objektidena.

Ma olin oma kuue lahti nõõpinud.

Professor Kopfschupp jutustas hakkavusest ühe hoolsa jalgpallimängija juures, kes hommikust õhtuni tagus palli. Mõne kuu pärast ei saanud see isik enam normaalselt kõndida. Tänaval liikus ta ainult suurte hüpote abil. Palli puudumisel rebis ta sagedasti inimestel mütsid peast. See oli tüübiline nähtus.

„Teie kannate tindisulepead,“ ütles professor Kopfschupp äkki, vaadeldes sarkastiliselt

minu tindiseid küüsi, „mis süsteem on teil, palun?“

Olin uhke, et võisin renommeerida oma Fountain Pen'iga. Pistsin käe tasku. Tundsin midagi niisket. Minu vest oli tervel küljel märg. Ma polnud seda sugugi tähele pannud. Nüüd tundsin ka, et mul tint mööda jalga alla nirises ja kinga kogus.

Kopfschupp naeratas pehmelt: „Jah, Fountain Pen, Ameerika töö, raske juhtumine.“

Ta katsus minu sulepeaga laudlinale kirjutada. Sulg jäi kuivaks. Ta tegi messingpea juures pull out, put in ja katsus siis veel kord kirjutada. Nüüd tuli sulge tinti, aga liig palju. Laudlinale tekkisid ainult plekid.

„Ja, ja, ma tunnen seda süsteemi. Te peate, et soovimata tindivoolu vältida, kätel käima. Nii oleks te sulepea alati kirjavalmis. Vaadake,“ näitas professor ukse poole, „seal tulevad herrad Rieswurze ja Druckknopf. Neil on mõlemal tindisulepead ise süsteemi. Et reguleerida tindivoolu, peab Rieswurze käima õiges nurgas ettepoole, Druckknopf õiges nurgas tagapoole painutatult. See on minu ravitsusviis, herrad elavad nii päris hästi.“

Mõlemad mainitud lähenesid sulepeadest tingitud seisendites, asetusid suurte raskustega meie laua ääre ja hakkasid hästifunktsioneerivate tindisulepeadega arvustust kirjutama esietenduse kohta, kust nad just tulid.

Professor Kopfschupp muigas mõnuga.

Ta näitas mulle veel üht paksu herrat, kes istus kõrvallaua ääres. See oli perekonnaromaanikirjanik. Tema kirjutas päevad ja ööd läbi, kus ta ka ei käinud või ei olnud, romaane kodule ja perekonnale. Temal polnud aega tinti kastmiseks. Tema kandis paljal ihul ees ja taga, üle õlgade sinise paelaga kooshoidud kahte kummikotti tindiga, millest kummitorud sulepea külge olid kinnitatud. Nõnda ei vajanud ta tindipotti. Sest see oli mees, kes ei tahtnud sulge kasta.

Professor Kopfschupp muigas ka selle patsiendi üle. Siis võttis ta taskust väikese nüri pliiaatsijupi ja tähendas minu nime oma raamatusse.

Mina tegin psüchiaatri ettepaneku järele ja käin nüüd kätel ning olen terve. Ma olen sellega harjunud ja mulle meeldib see.

Minu sulepea imeb kohutavad hulgad tinti, funktsioneerib aga laitmatult.

Alati muigab professor Kopfschupp, kui ta mind näeb tänaval.

MÕNED PROOSALUULETUSED CÄSAR FLAISCHLENILT.

(KOGUST „VON ALLTAG UND SONNE“).

On nii päevi...

On nii päevi...
nagu mingi võõras sund lasuks
hingel ja võtab talt jõu ja võtab talt
rahu ja valla ei lase...
ja valla ei lase...
on nagu surnutepüha su üle
ja nagu raskete, mustade tiibade
kohin ja siis jälle koguni tasa, nagu
ohked sügisöölt...
nagu vaevleks kusagil inimese,
keda tunned, kirjeldamatus hirmus
ja piinas ja hüüaks sind... sa ei
tea, kes? sa ei tea, kus?...
on vaid kui määratu viletsus su ümber...
ja sa hüppad üles,
kui võiksid otsida...
kuid kõikjal vastuneb sulle
otsekui hall hämarus
ja ikka, ikka sulle näib: külmetuv
laps su teeveerel ja... punane...
nutetud silmad ning peened kahvatud
käed paluvad su poole: Aita mind!
tule! olen päikene, olen rõõm! olen
parim, mida omad! aita mind! olen...
olen...
ja siis lämbub see... raskete,
mustade tiibade kohinas ning sumelt
jääb jälle su üle nagu surnutepüha.

Ja päike tuleb!

Ja päike tuleb! ja päike
tuleb! ja saabub ometi ilus päev!...
Ikka kaugemale lõikuvad
praod pilvi ja ikka sinisemalt
paistab taevas seal taga ja metsa-
majalt tõusevad tuvid ja kaste
sädeleb niitudel...
kirjud liblikad lendlevad ja
lilled noogutavad ning naeravad
ja kasesalult üle jõe
kõlab rõõmus lõikuselaul...
Päike tuleb! päike tuleb!
ja saabub ometi ilus päev!

Vihmapäevad.

Vihm, vihm ja vihm!
päevad otsa!
ja tumedana ja tinahallina lasub
taevas üle maa, nagu salahiliv
surm.
Pilgata tahan teda... kuid ikka

vaiksemaks muutub mu naer ja ikka
halvavamalt lasub mu
rind ja ikka kõvemini valab vihma
väljas ning pean ikka vaatama
õue ja kuulama:
ja ikka tugevamaks saab vaikus
mu ümber ning hakkab kõnelema
endaga, nagu laps, kes pelgab pimedas...
Ja ühel sarnaseist õhtuist
astusid sina mu tuppa, paar roosi
käes, ning naersid:
Sina, nelja, viie nädala kestes on
jällegi kevad!... kas pole ilus!?

Oli nii ilus...

Oli nii ilus, ja nüüd kõik
jällegi kattub hallide, tinakarva
pilviga enne veel, kui leidsid
aega end rõõmustada,
ja mõni natuke päikest
on jällegi läinud
ja temaga ühes kogu helge
pettepilt esemeist...
Ja vahetevahel... vähekeses
päikest, mõni kuldne päev sinise
taeva ja valgete aasalilledega ning
mõninga laulukesega, tumerohelisel
põhjal,
on kõik,
mida lõpuks omad oma elust!

*

Seal aga ta tuleb jälle
oma pilvist... mõneks pooleks tunnikeseks
enne öösaabumist... nagu
siiski ta ei tahaks lasta minna
päeva, suudlemata tolle igatsusvaikseid
silmi...

Mõni pool tunnikest ehk vahest...
ja siiski... pikk küllalt
ning küllalt ilus: et panna unustama
kogu halli päeva rõõmutuse
ja kogu tusatuju närususe!
Kuis sind armastan, päike!

Pea mõtlema merd...

Pea mõtlema merd, kui su silmi
näen... merd... pühapäeva hommikul!

Läbipaistev kuni liivpõhjani, kiiguteleb
ta kalda poole, klaasheleselgete laintega, ja
nagu tasane kellahelin laulab üle ta sinise,
päikerõõmliku vaikuse, ja valged laevad uju-

II riigikogu

juhatus.

Foto Parikas.

1. **J. Tõnisson**, riigikogu esimees. 2. **K. Virma**, esimehe abi. 3. **L. Raudkepp**, esimehe 2. abi. 4. **T. Kalbus**, sekretäär. 5. **O. Köster**, sekretääri abi. 6. **J. Vain**, sekretääri 2. abi.

vad horitsondil, pöördunud kaugustesse, sarnaselt helgeile unistustele . . .

Soovitu rahu kõikjal . . .
ja ometi luurab midagi ta laintes
ning põhjas, kuhu laseb vaadata,
ja ta kauguste siniseis sügavusis . . .
avatlevalt ja sundivalt . . .
midagi, mis paiskab südamesse
sõnutu igatsuse . . . sa ei tea, kuis . . . nii
et tahaksid hõistes vajuda ta jahedasse värs-
kusse ja kasta oma rinda, tugev ning vaba . . .
ja siis äkki puhkeda nutma jällegi mõistmatus,
seletamatus valus ja põlvituda ja suudelda
randa, mida ümbritseb, mängides . . . nagu
laps . . .

Pean mõtlema merd, kui su silmi
näen . . . merd . . . pühapäeva hommikul!

Päike, tuul ja laine.

Soojas liivas laman
alasti
ja lasen end põletada päikesest . . .
ja nagu sametpehme riidega
hõljutab tuul üle mu vabastatud liigete.
Kuulatan lainte laulu mu kõrval
ning aeglaselt sulguvad mu silmad ja
kuld- ning purpurvärvilised pilved vajuvad
alla, mu üle . . .
Ma pole enam inimene . . . ei taha
enam olla inimene . . .
olen vaid päike, tuul ja laine . . .
mööduv kokkukõla toonidest . . .
ja kui lõpeb päev valgel rannal,
laihtun ma uueks lauluks, nagu päike,
tuul ja laine, valutult, soovitud sinisesse õhe.

Paadis.

Hõljutage mind edasi, teie lained! . . .
 Hõljutage mind edasi teie, tuuled . . . läbi
 selle helge üksinduse imelise vaikuse . . .
 tasa, tasa kiigutagu mina edasi
 kaugusse
 vaiksete, valgete pilvede juure,
 mis ronivad ümber horitsondi . . .
 Kandke mind, kuhu tahate!
 Ikka enam kaob rand maa ja
 mägedega . . . Kõik muutub siniseks säraks . . .

Õndsalt laman seliti, kuulatan
 uinutajalaulu, mida mulle laulab
 tuul ja lained . . . pikkamisi
 panen kokku käed . . . sulun naeratades
 silmad ja unistan taeva poole,
 nagu laps vaikes kätkis . . .
 Mu ema on päike . . .

Mu ema on päike,
 ja tean, et ta armastab mind!

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

EESTI PANK.

Krediitasutused on majanduslise elu nurgakiviks. On need asutused tugevad, siis on nemad jõuallikaks igaselti majandusharudele. On nemad nõrgad, siis ei suuda nad midagi ülesehitada aidata — ümberpöördukt võib nende kokkulangemine terved majandusharud kokkuvarisemisele viia.

Teiste krediitasutuste seas on kõige tähtsamal kohal riiklised keskpangad.

Eestis on niisuguseks asutuseks Eesti pank.

Oma põhikirja järele on Eesti pank aktsiapank, kes kõiki harilikke pangaoperatsioone võib toimetada ja peale selle on pangal ainuõigus pangatähtesid välja anda, mis seaduslikuks maksuabinõuks Eesti riigis on. Kuna Eesti panga aktsiatest ühtegi eraisikutele müüdnud ei ole, vaid kõik vabariigi kassa omad on, siis on Eesti pank tegelikult Eesti riigipank.

Tähtsust silmas pidades, mis riigipangal majanduslises elus on, asus, vabariigi ajutine valitsus kiires korras panga käimapanemisele. Panga põhikiri kinnitati 24. veebruaril 1919. aastal. Tegevuse avas pank 1. mail majas, milles Vene riigipanga osakond omal ajal oli töötanud.

Panga põhikapitaali määrati alguses 10 miljoni marka. 1921. aastal suurendati põhikapitaali 250 miljoni marga peale, kuna panga kiire kasvamise läbi pangal suuremat oma kapitaali tarvis läks.

Kui kiirelt Eesti pank nelja aastase tegevuse kestel kasvanud, seda näitavad panga äriseisu summad:

31 det. 1919 oli panga äriseis	77 miljoni 735 tuhat marka
" " 1920 " " "	633 " 907 " "
" " 1921 " " "	1 miljard 867 " 474 " "
" " 1922 " " "	5 " 633 " 264 " "
30 apr. 1923 " " "	6 " 968 " 830 " "

Äriseisu arvudele võiks täienduseks juure lisada, et Eesti pank oma suuruse poolest kõigist teistest Eestis töötavatest pankadest kaugelt ees on. Iseäranis on Eesti pank võrreldes teistega palju laenusid välja annud, mis riigi majanduslist elu tõsta aidanud.

Silmapaistev on ka tegevus, mis Eesti pank meie marga-kursi kindlustamisel avaldanud. Panga ülesandeks on ära hoida, et meie rahakurs ei kõiguks. Viimastel aasta-

tel, kus pank ise tugevaks läinud, on ta mõjuda suutnud, et Eesti rahakurs, nagu teada, kindlam on kui paljudes vanades riikides, uutest rääkimata.

Läinud aasta lõpul muudeti kõik riigi renteid panga osakondadeks. Sellel läbi on Eesti pank maakondadega lähemasse ühendusse astunud. Pank tahab oma tegevust selle läbi veelgi laiendada, et kõigi suuremate postiosakondade juure pangaagentuurid avatakse.

Väljamaal on Eesti pangal igalpool ühendused loodud, nii et Eesti panga kaudu kogu ilmaga äriasju võib ajada.

Eesti panga tegevuse peale tagasi vaadates võib ütelda, et meie riigipank ise hästi edenenuk on ja ühtlasi suurelt meie riigi majanduselu edendamiseks kaasa aidanud. Otsekohene kasu, mis pank riigikassale toonud, on ka suur:

1919. a. oli puhaskasu 923 tuhat,

1920. a. oli puhaskasu 52 miljoni 447 tuhat,

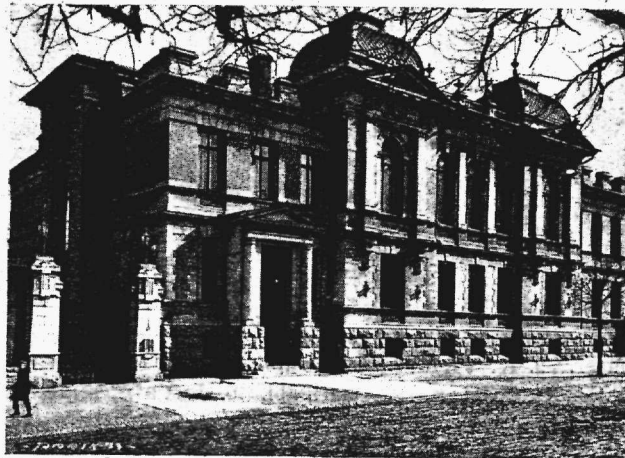
1921. a. oli puhaskasu 135 miljoni 482 tuhat,

1922. a. oli puhaskasu 172 miljoni 562 tuhat.

Eesti panga juhatus on kolmeliikmeline. Juhatusse liigeteks on praegu: E. Aule (president), J. Sihver ja L. Sepp.

A. Aule on pärit Kaibalast, Viljandi maakonnast. Hariduse sai Riia politehnikumis. Selle 1902. a. lõpetades astus teenistusse Tartus avatud esimese laenuühisuse asjaajajaks. E. Aule on seega esimene elukutseline pangategelane Eestis. Laenuühisusest läks A. 1907. aastal Tartu krediitühisuse juhatajaks. Eesti riigi asutamisel kutsuti A. riigi kommissariks Tallinna arvekoja juure, ajutise valitsuse ajal tootlusministriks ja Eesti panga asutamisel selle direktoriks ja pärast presidendiks.

J. Sihver on ka Viljandimaalt pärit, nimelt Vana-Tännasilmast ja ka Riia politehnikumi kaubandusosakonna kandidaadina lõpetanud. Tegevusse ellu astudes valis S. omale tööpõllu koolialale Tartus ja Tallinnas — kaubandusliste ainete õpetajaks ja koolijuhatajaks olles. Äriest võttis S. kui keskühisuse „Estoonia“ juhatusse liige ja Tallinna vanema Eesti panga, praeguse

Eesti pangamaja, endise Vene riigipanga osakonna maja „Estoonia“ puiesteel.

Foto Parikas.

krediit-panga nõukogu liikmena osa. Eesti panga direktoriks on S. panga asutamisest saadik.

L. Sepp on Tartu maakonna Palla vallas sündinud. Hariduslise ettevalmistuse sai Riia politehnikumi kaubandusosakonnas. 1913. a. astus Viljandi krediitühisuse juhatajaks. Sinna jäi S. ametisse kuni vabadussõjani.

Sõja ajal teenis S. I. ratsaväepolgu ja sõjaväe peakontrollööri abina. Eesti panga direktoriks määrati S. 1921 aastal G. Vesteli asemele, kes rahaministriks valiti.

Panga nõukogu — üheksaliiget — on vabariigi valitsuse poolt tuntud tegelaste seast määratud ja nimelt:

K. Baars — Sakala panga direktor.

A. Janson — endine börsekomitee esimees.

E. Kusik — A/s. „Silva“ peadirektor.

J. Laidoner — endine ülemjuhataja.

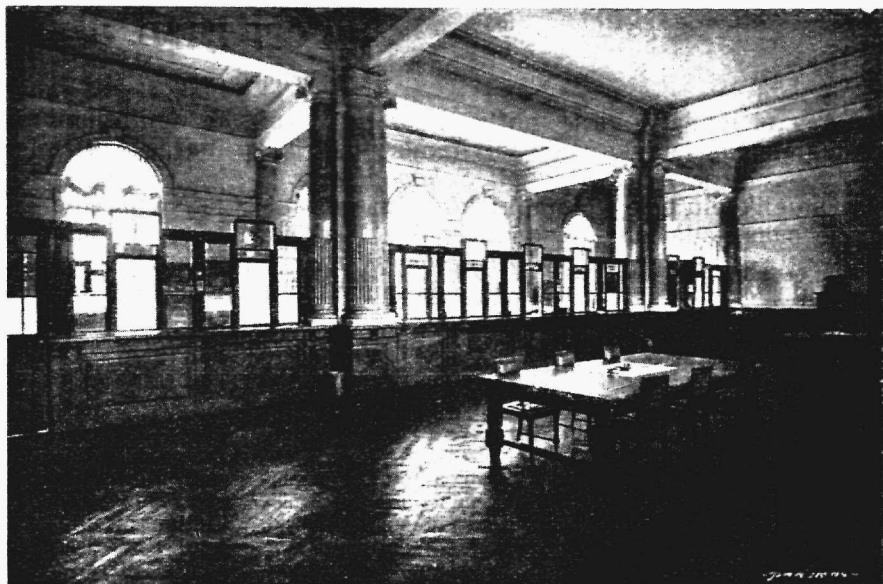
M. Luther — vabrikantideühisuse esimees.

A. Teetsov — kaubat. keskühisuse direktor.

A. Uesson — Tallinna linnaepea.

A. Uibopuu — pankade-nõukogu. esimees, Krediitpanga direktor.

K. Virma — riigikogu liige.

Eesti panga operatsiooni-saali üks pool.

Foto Parikas.

EESTI PANGA JUHATUS.

Foto Parikas.

E. Aule,
panga president.

J. Sihver,
direktor.

L. Sepp,
direktor.

MÕTTED.

Valinud ---ik.

Aeg ei lendaks mitte nii peatamatult, kui midagi temas leiduks, mis viivitamist vääriks.

A. Schopenhauer.

Õnnelik elu pole võimalik; kõrgeim, mis inimene saavutada suudab, on heroiline elukäik.

A. Schopenhauer.

Mida vähem keegi mõtleb, seda enam laseb

ta omil silmil ringi käia, nägemine peab tema juures mõtlemise aset täitma.

A. Schopenhauer.

Geniaalne inimene pole mitte, sarnaselt teistele, tühipaljas moraalne olevus; — ei — ta kannab eneses ühe terve ilma ja mitmete aas- tasadade intellekti.

A. Schopenhauer.

UUEM KIRJANDUS.

A. Tammann — „Jüri Vilms“. Elulugu ja tegevus. Elulood nr. 1. A. Orgi kirjastus Tallinnas.

Oma teose iseloomu karakterib autor ise järgmiselt: „Olen kirjeldanud Jüri Vilmsi nagu teda olen näinud, kuulnud ja tunnud, nagu tema lähemad sõbrad, tuttavad ja omaksed tema kohta käivaid andmeid ning muid materjaalisid täiendades teda minule on kirjeldanud ja nagu tema ise ennast on avaldanud neis kirjutustes ja kõnedes, mida kirjeldatava otsekohesemaks tutvustamiseks siin võrdlemisi rohkesti olen toonud... Pearõhk on pandud Jüri Vilmsi kui Eesti avaliku poliitikatgelase kirjeldamise peale, andmeid tema isiklikust eraelust vastavalt kokku surudes.“

Seda meetodi teostades, toob autor natuke andmeid Vilmsi lapsepõlvest, käsitab pikemalt juba keskkoolipõlve

(1899—1907), milles juba tulevase avaliku tegelase kalduvused endid ilmutama hakkavad, siis järgneb välis- pidi silmapaistvam üliõpilaspõlv (1907—1911) ning ennesõjaaegne periood advokaadina ja seltskonnategelasena Tallinnas (1911—1917). Peatükk „Vene revolutsioonist kuni Eesti iseseisvuse manifesti avaldamiseni“ (veeb- ruarist 1917 — veebr. 1918) on kõige pikem ning esitab meile Vilmsi poliitilise partei liiderina meie maal äärmiselt tähtsal murdejärgul. See ajajärk, see üks aasta, tõstabki Jüri Vilmsi sellele tähtsale kohale, sellele mõjuvõimule Eesti rahvuspoliitiliste ideaalide teostamisel, nagu ta õnnetu surma puhul üldiselt tunnustati. Viimane peatükk käsitab Vilmsi okkupatsiooni ajal ja ta saatuslikku teekonda Soome.

MÕNDASUGUST.

Suurim kiiker ilmas.

Kanaada on maailma suurima kiikri omanik. Selle kiikri läätsad on 120 tollilise läbimõõduga. Seni oli suurimaks kiikriks Mount Wilsoni observatooriumi oma Kalifornias, millel läätsa läbimõõt 100 tolli. Uus kiiker seatakse üles Vaikse ookeani kaldal Briti Columbias asuvasse observatooriumi ja sellega vaadates paistavad tähed 300 tuhat korda selgemalt kui palja silmaga. Loodetakse, et uue instrumendiga 400 miljoni tähte nähtavaks saab, seega üks miljon enam kui senise kõige suurema kiikriga.

—0.

Missugust nime trükitakse kõige sagedamini.

Selle küsimuse tõstis hiljuti üles üks Inglise leht. Üks Saksa leht vastas, et Saksamaal on selle küsimuse peale praegu kerge vastata: riigipanga direktorite nimesid. Põhjendatakse seda määratu hulga uue paberraha väljaandmisega, mis pärast ühtegi teist nime nii sagedasti trükitult leida ei või kui just rahal olevaid allkirju. Võis arvata, et ka Inglismaal Inglise riigikassa sekretäri ja kassahoidja allkirjad kõige enam trükitavad on. Tuleb aga välja, et see õige küsitav on, sest siin teevad neile „konkurentsi“ suurte raudteeühisuste peadirektorite allkirjad, mida raudtee igasugustest teadaannetest lugeda võib. Londoni tänavraudtee direktori nimi leidub igal tänavraudtee vagunil ja on seega ka suure populäärsuse omandanud.

—0.

Üks miljon marka vurrude eest.

Ilmarekord lihtsa ja hästi maksetud töö eest on filminäitleja Norman Kerry käes, kellel kolm nädalat muud teha ei olnud, kui omale vurrusid kasvada lasta. Selle aja eest sai ta täpisealt 3428 dollarit (ehk üle ühe miljoni 200 tuhande Eesti marka) palka. Norman Kerry pidi mängima krahv Hohenegg'i osa suurfilmis „Merry-Go-

Round“ (karusel). Ta oli ainuke paljude tuntud ja heade filmijõudude hulgas, kes krahvi osa jaoks kohane oli. Ainult eht Viini vurrud puudusid veel ja nõnda tuli filmimisega kolm nädalat oodata, missuguse aja jooksul „herra krahv“ „vürstlikku“ palka sai. Selle aja jooksul pidi N. Kerry vurrude sidet kandma. Norman Kerry kinnitab, et teda millalgi ükski töö nii väsitanud ei ole, kui vurrude sideme kandmine. Edaspidi ei saa teda ka kahekordne tasu enam sellele „tööle“ meelitada. —0.

Huvitav nähtus automaatsusest.

L'année Biologique' is jutustatakse huvitavast nähtusest, mida igaüks võib proovida ja mis seisab järgmises:

Seatagu end profiilis seina kõrvale, võetagu energiline, ähvardav seisend, hoides käeseljad väljapoole. Nüüd tõstetagu käsi nõnda kõrgele, et käeselg puutuks seina ja siis tõugatagu vastu seina kõigest jõust. Lastagu käsi langeda endisse asendisse. Mõne sekundi pärast kerkib käsi pikkamisi täitsa automaatselt üles, peatub momendi horisontaalses joones ja langeb jälle. Automaatne liigutus on seda intensiivsem, mida energilisem oli tõuge vastu seina.

Toitmise küsimus Itaalias.

Enne sõda olid itaallased väga silmapaistvad oma vastupidavuse ja karskuse poolest töös. Kauaaegse sõjaväes viibimise järeldusel on Itaalia proletariaat mitmed uued kombid omandanud, muu seas ka uue toitmiseviisi. Kaevikutes toideti teda tublisti, anti palju liha, sagedasti alkoholi, ning itaallane on vaenulikuks muutunud vanaaegse traditsioonilise taimetoidu vastu.

Kaheksatunniline tööpäev, „Inglise nädal“, kõik see on tuntavalt kaasa aidanud uute toitmiseviiside süvenemiseks Itaalia töölise ja talupoja juures. Tulles otse kaevikust tagasi oma töötuppa vabrikusse või oma maa

juure, leidis ta tööpäeva ja — aja lühema ja ta veetis oma vaba aja kabareedes, seltsimajades ehk muis lõbus-
tuskohtis, andudes piiramatult jookidele, alkoholile ja
tubakale.

Sarnane seisukord on kurvastav ja väärib tähelepanu. Oma maa geograafilise asendi, tema kliima, oma rahvus-
lise omapärasuse poolest peavad itaallased püüdma või-
malikult intensiivselt ja uuematele nõuetele vastavalt
eksploteerida oma maa looduslikke varandusi. See
puutub peaaesjalikult taimeriiki, mis ju arusaadav, sest
lõunamaal on peatoiduks just taimed ja puuvili, kuna põhja-
maa rahvaste toiduks on erutavad rasvased lihad ja alko-
hol. Väga soovivat Itaalia töötavale kihile on veel kala,
mis rikas vosvorist.

Puu- ja aiavili on kõrge toitvusega, sest nad sisalda-
vad suurel määral vesisüsikuid, tärklisi ja suhkrut, mille
kiire põlemine organismis kergendab lihaste tegevust ja
ergutab närvikava funktsioone. Kuivatatud ehk värsked
aia- ning puuvili sisaldab veel rohkesti vitamiine, mis
ülitarvilik nii inimese kui ka looma organismi korrali-
kuks ja normaalseks edenemiseks.

Muidugi pole tarvilik, et Itaalia tööline loobuks täie-
likult lihast ja tarvitaks kõrvalekaldumata ainult taime-
toitu. Kuid tema enda huvides ja kogu klassi huvides
on tähtis, et ta väga mõõdukalt tarvitaks igasugu praad-
situd ja kotlette. Või ja muud piimaained ei tule sugugi
kallimad kui liha, arvesse võttes, et neid vajab organism
hulga vähem kui liha.

„La Revue Mondiale.“

Võitlus tiisikusega.

Suuri lootusi äratavad Vene professori Gavrilovitshi
katsed ja uurimused, mida ta on toime pannud väsimata
kannatusega 30 aasta jooksul. Tehes katseid Kochi tu-
berkuliiniga, mis kahjuks ei teostanud neid lootusi, mida
talt esialgu oodati, õnnestus prof. Gavrilovitshil eral-
dada tuberkuliini spetsiifilist ainet, mida ta nimetab endo-
tiiniks. Spetsialistid on nimetatud ainet uurinud, mida
tiisikushaigetele antakse suu kaudu, ja viimase aasta jook-
sul on selgunud selle rohu parandav väärtus. Kogu inim-
kond on elavalt huvitatud uuest päästvast meetodist ja
tema tagajärgedest.

Tolm ja suits Pariisis.

Hiljuti avaldas Pariisi teaduste akadeemia, kui palju
tuntavam, kui seda on seni arvatud, on suurlinnas tolmu
ja suitsu mõju päikese valgusele. On välja arvatud, et
tuuleta ehk õige nõrga tuulega ilmadega tumeneb val-
gusehulk, väheneb päikese kiirte intensiivsus kuni 25%
ja see tolmu ja suitsu mõju on tuntav 10 kilomeetri
kaugusel linna piiridest. Sellega on seletatav pariislaste
iseäraline tundelikkus päikese kiirte ja päikesepistete
vastu.

„La Revue Mondiale.“

Ultra-violett kiirte mõju silmadele.

Iga uus loodusjõud, mille inimene võidab, on talle
heategev ja hädahohtlik. Eriti õige on see saladusliste
nägematute kiirte suhtes, mille olemasolu avalikuks tuli

alles viimase kolme aastakümne jooksul ja mille oma-
dusi alles uuritakse.

Nende vähetuntud valguslainete hulgas on ultra-violett
kiirtele hävitav mõju igasugustele orgaanilistele kudedele,
iseäranis tugev on ta silma läätsele, kus ta esile kutsub
raske haiguse: katarakti. Elektrivalgus on väga rikas
ultra-violett kiirtest, selle tõttu silmadele hädahohtlik. Fil-
treerimine läbi sinise klaasi aitab selle hädahoju vastu
tuntavalt, kuid isegi filtreerituna on elektrivalgusel veel
palju ultra-violett kiiri.

Arvurikkad katarakti juhtumised tulevad suuremalt
jaolt siiski kirjutada päikesevalguses leiduvate ultra-
violett kiirte arvele. Nii on Indias, kus päikesevalgus
väga ere ja kus rahvas viibib vabas õhus rohkem kui
põhjamaal, katarakti juhtumised palju sagedamad ja palju
raskemal kujul kui kusagil mujal; väga laialilagunenud
on see haigus ka tasandikmaal, näit. Ungaris.

Kuid ka kunstlik valgus võib samuti kardetavalt
mõjuda, sest sagedasti on tähele pandud haiguse juhtu-
misi isikute juures, kes on sunnitud palju töötama kunst-
likul valgusel. Siiski on vastavate klaasidega kergem
kaitsta silmi kunstliku valguse kui päikesevalguse häd-
ohtliku mõju eest. Harilikud klaasid ei kaitse silmi su-
gugi, sama vähe ka sinised ehk rohelised klaasid, sest
nad lasevad palju ultra-violett kiiri läbi. On olemas spetsi-
aalne klaasid, mis neid kiiri sugugi läbi ei lase, näit
„Euphosglas“, mida aga praegusel ajal kahjuks ei valmis-
tata.

„La Revue Mondiale.“

Inimeste asumise piirid.

Missugused piirid seab loodus inimsoo laialilagune-
misele maakera pinnal? Seda antropogeograafilist proble-
emi arutas hiljuti Saksa professor Dr. A. Penck. Inim-
soo laialilagunemine ilma riisteteta, peavarjuta ja maha-
pidamiseta on võimalik ainult troopikamaail. Loodus
seab omalt poolt kolm sügavale tungivat piiri laialilagune-
misele: maapiir kõrbe äärel, veepiir mere ääres ja talve-
piir. Ainult meeleteravus, vaimline tegevus võimaldas
suurema laialilagunemise. Inimene hakkab aktiivselt ja
uuestiloovalt loodusesse tungima, kus *homo animalis*
ainult kulutavalt elas. Ning siin erineb loodusinimese
arenemine, mis üldiselt nii primitiivne ei tarvitse olla, ja
kultuurinimese oma, kes maapinna kasutamisele asub.
See loov majapidamine on piirkondasid avanud, mis talve
piiriga *homo animalis'ele* elamiseks mitteõhulikud olid.
Tänapäeva inimlik leidlikkus aitab, et meie ükskõik mis-
suguses kohas maakeral elutseda võime. Kuid pikemaks
ajaks e'ama asuda võib inimene ainult sinna, kus ta toi-
dust leiab. Maa- ja veepiirid, kui kerge neist mõnel ka
üle astuda ei ole, on siiski igalpool asumise piirideks.
Inimene on ainult talvepiirist üle astunud, kuid ka siin
edasi on piir, mis viljakasvatusega täielikult ühendatud
ja millest teiselpool ainult üksikutes kohtades inimesed
elavad. Laiemad võimalused elamiseks on ainult veel
troopikamaail. Maakera ei ole veel inimestega täidetud,
kuid on tarvis suurt kultuurilist tegevust inimese poolt.
Missugune jõud mõjub inimsoo laialilagunemisele kaasa?
Nälgi!

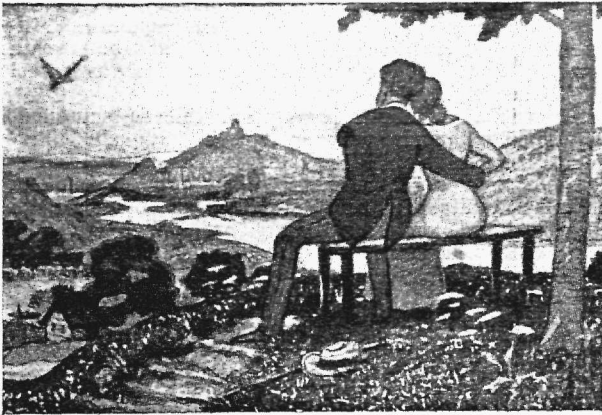
Ajakiri „Agu“ on soliidsetele äridele **kuulutamiseks.**
väga sünnis

Kuulutustel selles ajakirjas on kestev mõju, neid ei vaadata üks, vaid **kümme korda**,
sest pildiajakirja ei visata lugemise järele ära nagu ajalehte. Sellepärast
kuulutage „Aos“.

Kuulutused ära anda või saata „Päevalehe“ kontori, Tallinnas.

N A L I.

Ajad muutuvad ja me'e ühes nendega.

„Vaata, Amalie, kui ilus kõik on!“

„Miks Fredy enam heas vahekorras Margaretega ei ole?
 „Ta tõusis järsku püsti, kui ema tuppa astus.“
 „Viisakas mees peab alati püsti tõusma, kui . . .“
 „Ja laskis Margarete oma põlvedelt põrandale langeda.“

Üliarmukadedus. „Mis imelik mees see seal fotograafikasti ees küürutab? Juba mitu tundi on ta seal ja hoiab vihmavarju lahti, ehk ilm küll ilus!“

„Aga selles kastis on tema armsama pilt välja pandud ja ta kaitseb varjuga, et seda pilti teised kõrvalised inimesed ei näeks.“

Uskumapanemiseks. Ostja: „Kas see tolmuimeja töötab ka hästi?“ Müüja: „Uskuge proua, ta imeb teil küünte alt ka musta välja.“

Vilunu. „Kallis, sa oled esimene tütarlaps, keda suudlen!“ — „Seda on tõesti märgata.“

Häbemata Naine: „Homme sõidab ema ära. Kes saadab ta jaama?“

Mees: „Muidugi kojamees!“

Naine: „Mis sul arus! Minu ema saadab kojamees!“

Mees: „Tema hooleks on ju maja puhastada.“

Poolik abi. Võõras: „Ajage mu habet korralikult, sest ma näen välja kui harjassiga!“

Häbemeajaja: „Harjaste eest ärge muretsege, nendest saame kohe lahti.“

Üllatuses. Mees naisele: „Mis, — neli kübarat ühekorraga ostetud — sa oled tõesti päris peata!“

Kõigile kirjastajatele ja raamatukauplustele

on ajakiri „Agu“ kõige sündsamaks kuulutuskohaks, sest kirjandussõbrad loevad seda ajakirja. Kes „Agu“ loeb, see loeb ka kirjandust, ostab uusi ja paremaid raamatuid. Tenke nad lugejatele kuulutuste läbi tuttavaks!

Kuulutused saata või ära anda „Päevalehe“ kontori Tallinnas.

„Kae, Maali, kui inetuks see kõik on muutunud!“

Raske töö. Professor (pesunaisele arvet makstes): „Armas naine, minu ninarätikud olete küll kallilt rehkendanud.“

Pesunaine: „Aga mõtelge nende sõlmede peale, mis ma lahti harutama pidin.“

Lihtne. Isa: „Ei tea mida Alfredi õppida lasta — klaverit või viiulit?“

Ema: „Ma arvan viiulit, sel on ju ainult neli keelt kuna klaveril neid terve kast täis on!“

Õpipoisi saatus. Õpipois: „See kõik tuleb vist küll sellest, et mu nimi Õunapuu on. Igaüks mind raputab!“

Hambaarsti juures Saksamaal. „Herra doktor, palun ärge mu kuldplommi vigastage, selle peale on mul kolme-dollariline laen tehtud!“

Troost. Naine: Alati pead sa just parajal ajal oma igavat rehkendamist algama. Sa rikud mu tuju!“

Mees: „Pole viga, sul on nii palju tujusid!“

Ettekuulutaja juures. Talumees: „Räägitakse, teie võivat käejoonte järele tulevikku kuulutada?“

Ettekuulutaja: „Siis palun aga enne oma käsi pesta, et ma neid jooni näeksin.“

Esimest korda võõrastemajas. Väike tütarlaps: „Vaata ema, siin seisab: Toatidruk — kolm korda kõlistada. On see aga kõva kuulmisega.“

Väike poiss tänaval: „Palun vabandust, herra, aga teie auto varastati kümne minuti eest.“

Autoomanik: „Väga hea, aga miks sa kohe kära ei tõstnud, et varas kinni oleks võetud?“

Väike poiss: „Ei mõtelnudki seda teha. Pidasin auto numbri meeles ja nüüd võite ta kergesti kätte saada.“

Toimetusele saadetud kirjandus.

Raamatukogu. Raamatukogu-asjanduse ajakiri nr. 1. I aastakäik. Mai 1923. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu väljaanne. Hind 50 mk.

A. H. Tammsaare. *Noored hinged.* Novell. O.-ü. „Noor-Eesti kirjastus“ Tartus. 1923. 117 lhk. Hind 120 mk.

V. L.-e. Siin. Kaks luuletust ei ilmu. **Ebba.** „Õe saladus“ ei ilmu.

Kirjavastused.

A. K. Siin. „Elutarkus“ — ei ilmu.
R. K. Valgas. Kioski avamise pilt ei ole avaldamiseks tähtis. Rahvariiete mustrid saame muuseumist.
K. M. Siin. „Mõned kahjutuks tehtud mürgid“ liig eriteadline, kohane mõnesse rohuteadlaste või keemia-ajakirja. Ka „Lennupalavik“ ei ilmu.
V. H. Tartus. Idüll „Vanad“ ei kõlba avaldamiseks. Teie tõlgete vastu on vähe usaldust, sest nim. kirjanik nõuab tõlkijaks omasarnast stiilimeistrit.

Trükivigade õiendus.

Aos nr. 24, lhk. 767 1-sel veerul 15 reas ülalt on trükitud Lilientali, peab olem *Nieländeri*, sama lhk. 1-sel veerul 11 reas ülalt on trükitud valu, peab olema vilu.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

O S K A R W I I K M A N N I
 KELLASEPAÄRI JA I. KLASSI TÖÖKODA
 :: :: * VIRU TÄN. NR. 15. :: ::

Max Johansson
 Rätsepmeister
 Peeterburist

Teatan oma austatud tellijatele, et olen saanud rohkel arvul **suveülikonna-** ja **palituriideid.**

Austusega

Max Johansson,
 Tallinn, Lühikejalg 6.

Köösel ja Kötsi saapakauplus

Müürivahe tän. nr. 9 ja
 Vana-Kalamaja tän. 26.

Kevadehooajaks

suur valik

võistlemata odav. hind. **jalanõusid**

Sandaalid, valged ja värvilised kingad, saapad meestele, naistele ja lastele.

Võita
250.000 marka

võib paberosside

„FLOORA“

20 tükki — 30 mk.

suitsetaja, sest et paljudesse paberosside „Floora“ karpidesse on pandud kvii-tungid, meie vabriku kontorist (Kopli tän. nr. 20) — E. V. võidulaenu piletite hinnata saamiseks, et võimalust anda paberosside „Floora“ õnnelikule suitsetajale võita 250.000 marka.

O.-ü. „Havanna“

Tarvitajateühisus

„OMA”

on suurem ja soliidsem ühistegeline kaubamaja Tallinnas.

Koloniaal-, delikatesskaubad, maitseained, riide- ja saapakaup, põletispuud, majapidamistarbed.

Kaubad kõrgemas väärtuses; hinnad võistlemata.

„Omast“ ostes saavutate kasu endale ja ühiskonnale.

„Omast“ ostes sunnite erakaupmehi hindade mõõdukusele.

„Omast“ ostes võimaldate endile ükskord „Oma“ laualt „Oma“ leiba süüa, „Oma“ töökodadest endid „Oma“ riietega katta.

„Oma“ kasu on teie endi kasu.

Ärge ostke enne mujalt, kui olete „Oma“ kaupa vaadanud.

Astuge „Oma“ liikmeks.

„AKVA”

Alkoholita jookide tööstus.

Tallinnas, Vaimu tän. nr. 1.
Kõnetr. 6-19.

Soovitab

võistlemata headuses:

Alkoholita likööriekstrakte, veini ja lauaäädikaid ja äädika-essentse 60 ja 80%.

Limonaadi,

«Sidroni soodat»,

Seltersi,

Whisky't,

Soodat j. m.

Heinrich Lanz'i toabriku viljapeffugarnituurid

hobustega toetatavad ja liseõlitjad.

Kootsi Original **Thermaenius'** peffumasinad
ühes **Motobilbedahl'i** fotomobiilidega
Iseõlitaja kummishlauhid, toetlased, monomeetrid.
Peffumasinat teras trumli liistud.
Torude toetlased, asbestpapppöör, hingetid,
Peffumasinat- ja kuitvatusõelad,
Kootsi „Hercules“ niidumasinad ja rehad,
Kõikfuguste niidumasinat liisajad,
Kootsi toorelahutajad „Alfa“ ja „Globe“ ning
nende liisajad,
Kootsi piimatannud, turnad „Mar“,

Õõimasinad- ja pressid, piima- ja toorelahutajad
„Alfa“,
Gerberti aparaadid, pipetid, torgid jne.
Läielitid meierei sisseadeed,
Riia Rafetvõsty adrad ja nende tiitvad, terad,
Luulamismasinad, ja nende õelad,
Wankri puusid ja teljed, loomatetid,
Laua- ja dettsimaalkaalud, viihid,
Masinarihmad ja rihma kruvid,
Masina-, tšilindri-, toorelahutaja-, auto- ja mootori-
õli,

Seeringad, fool.

E. U. Wirkhaus.

(asut. 1880.)

Lartus, Peterburi t. 42. Telefon 195. — Abifontor Tallinn, Wana Wiru tän. 15.

Soovitame lugemiseks:

V. Gerlach: Parlament.
Adm. Joh. Piltka: Minu mälestused.
O. Luts: Vähkmann ja Co.
M. Under: Pärisosas.

J. Mändmets: Saatuse tujud.
A. Tammsaare: Poiss ja liblik.
A. Adson: Käsikivi.
A. Saareste: Valitud Eesti rahvalaulud.

Ilmumas on:

H. Vismapuu: Valitud värsid.
M. Metsanurk: Taavet Soovere.

K. E. Sõõt: Lapsepõlve Kungla.

Koolidele:

Füüsika, I. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.
Füüsika, II. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.
Füüsika, III. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Kaubateadus, I. A. Aljak.
Kaubateadus, II. A. Aljak.
Eestlaste sugu. M. J. Eisen.
Fritjof. Norra rahvaepos.

Lastele:

Jaunart Jauram. K. A. Hindrey.
Jaunart Jaurami jõngermannid. K. A. Hindrey.

Jõngermannide jandid. K. A. Hindrey.
Minu kodust. Jaan Lattik.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

TALLINNA KREDIIT PANK ^{A/S}

ASUTATUD 1907 A.

~
OSAKOND HAAPSALUS

~
Korrespondendid suuremates
väljamaa ja kõigis kodumaa
linnades ja alevites.

~
Igasugused pangaooperat-
sioonid sise- ja väljamaal

~
Tallinn, Suur Karja tän. nr. 23
Telegr. aadr.: «Kreditbank» :: Telef. 4-36, 12-49, 19-64